

Miloš Kočka
Alois Kubík

Vincenz Priessnitz

Světový přírodní léčitel

Obraz V. Priessnitze od malíře K. Riedela z roku 1870, zničený v r. 1997 výbuchem sebevraha

MILOŠ KOČKA - ALOIS KUBÍK

Vincenz Priessnitz

Světový přírodní léčitel

Eveduta

© Miloš Kočka, 2006
© Alois Kubík, 2006
© Nakladatelství Pavel Ševčík - VEDUTA Štítý, 2006

ISBN 80-86438-16-3

Obsah

Předmluva

7

I. část Obraz života a doby

I. Uzdravující síla studené vody

10

Slezské války - Přesídlení na Gräfenberk - Priessnitzova rodina - Uzdravující síla studené vody - Těžký úraz - První léčby - Čaroděj - První vodoléčebný ústav na světě - Závist sousedů - Sbirka potvrzení - Vznik lázní - Cesta do Vídně - Smrt matky - Manželka Sofie.

II. První boje

20

Ranhojiči ve Frývaldově - Úřední dohled - Stížnosti Dr. Schnorfeila - Dobrozdání A. Günthera - Řízení u magistrátu - Rozsudek - Přátelé - Úsilí o povolení lázní - Dopis bratra Františka - Povolení lázní.

III. Cholera a další překážky

24

První seznam pacientů - Badeliste - Cholera - „Spolehlivé rady“ - Javorník - Léčba V. Priessnitze - Stížnosti frývaldovských dohlížitelů - První knihy o V. Priessnitzovi - Leták E. F. Ch. Oertela - Zájem württemberské vlády - C. k. dvorní komise - Posudek - Lázeňská policie - Stav zdravotnictví - Humorální teorie - Způsoby léčby - Vědecké proudy - Utajení posudku - Zájem císařského dvora.

IV. Život na Gräfenberku a ve Frývaldově

35

Nová naděje - Osvícenství - Světový fenomén - Zásady Priessnitzovy léčby - Životní síla - „Přeladění“ - Čas - Přírodní prostředky - Řád, spojitost, jednota - Vodní zkouška - Přijetí pacienta - Odmítnutí - Charakter: vůle, sebekázeň, svépomoc - Zdraví nemocní - Bydlení na Gräfenberku - Domácí řád - Velká stavba - „Hrad“ - Život ve Frývaldově - C. k. poštovní úřad - Požár.

V. Osobnost Vincenze Priessnitze

45

Podoba V. Priessnitze - Povaha, vlastnosti, charakter- Pozorování, názory současníků - Pracovní den - Rodinný život - Problém nástupce - V. Priessnitz a lékaři - Sedlák a hospodář - Zdroj příjmů - Panství Kohout - Bílý Potok - Mlýn - Dům v Javorníku - Půjčky a cenné papíry - Nezištnost, zištnost.

VI. „...podle Priessnitzova vzoru“

57

Vodoléčebné ústavy v Německu - v Rakousku - v Čechách - na Slovensku - Ohlas vodoléčby ve Francii - v Anglii - Činnost laiků - C. Munde.

VII. Josef Weiss a Johann Schroth

64

Noví léčitelé v kraji - Jejich rozdíly- J. Weiss: Zájem o Priessnitzovu vodoléčbu - Vodoléčebný ústav- Lidová lékařská kniha - V Anglii: uvítání- vodoléčebný ústav - publikační činnost - Návrat - Slavní synové. Johann Schroth : Zásady léčby - Způsob léčby - Úspěchy - Protiklad vůči V. Priessnitzovi - Jejich vztah.

VIII. Uznání a pocty

70

Obdiv - Rozmanitost uznání a poct - Knihy a publikace- Účast osobností- Dary - Pomníky - Pomníčky a prameny - Velká c. k. zlatá medaile za zásluhy.

IX. Kritická léta 1847 a 1848	83
<i>Dcera Sofie - „Rodinná kniha o vodě“ - Svatba Sofie - Zhroucení V. Priessnitze - Hladová léta ve Slezsku - Syn Vincenz Pavel - Bouřlivý rok 1848 - Neklid v sousedství - Sebevražda F. von Enhubera - Vliv událostí na zdraví V. Priessnitze - Zrušení roboty.</i>	
X. Závěr života	90
<i>Starosti hospodáře - Velká sezona 1850 - Některé příčiny předčasného vyčerpání - Zájem V. Priessnitze o veřejný život - Další zhoršení zdraví - Testament - Pozůstalý majetek - Poslední část života - Klidný konec - Pitva - Pohřeb - Ohlasy - Nesmrtelný odkaz.</i>	
II. část	
Obraz léčby	
XI. V. Priessnitz a vodoléčba	102
<i>Vodoléčba ve starověku - Hippokrates a jeho výroky o zdraví - Středověk - Novověk a Priessnitzovi předchůdci: Floyer a Dr. Hahn sen. a jun. - Priessnitzova cesta k vodoléčbě - Vlastní zkušenosti - První způsoby léčení.</i>	
XII. V. Priessnitz, otec novodobé přírodní léčby	106
<i>Myšlenky osvícenství - Blahodárné účinky vody jako léčebného prostředku - Vztah pokožky k vnitřním orgánům - Rozšíření vodoléčby o další léčebné činitele - Pitná léčba - Vzduch, jako léčebný prostředek - Léčba prací - Společenský život.</i>	
XIII. Jednotlivé procedury	108
<i>Obklady - Zábaly - Koupele - Polevy - Otěry, odrhnutí - Vzdušné lázně - Sluneční terapie - Pohybová terapie - Krize.</i>	
XIV. Léčebný den, klimatické podmínky	134
<i>Časové uspořádání - Časy k jídlům - Večerní program - Strava - Priessnitzův chléb - Klimatické podmínky - Vliv chladných procedur na prevenci.</i>	
XV. Rodinná kniha o vodě	137
<i>Priessnitzova filozofie léčby - Principy zdravého životního stylu a otužování - „Svépomoc“.</i>	
XVI. Málo známé léčebné postupy	140
<i>Zapomenuté léčebné postupy - Léčba akutních onemocnění - Zásady výživy nemocných.</i>	
XVII. Priessnitzova léčba dnes	147
<i>Původní označení - Dnešní označení - Co použít dnes?</i>	
Prameny, literatura, poznámky	149
Přílohy	167
Autorský rejstřík	177
Seznam vyobrazení	179

Předmluva

Číst v dnešní době technického rozmachu a vědecky podložených výzkumů o úspěšných léčebných zákrocích nelékaře Vincenze Priessnitze, je přinejmenším důvodem pro naši zvědavost přečíst tuto knihu pozvolna a podrobně, tak, jak její oba autoři nám tuto osobnost zevrubně představují. Vincenzi Priessnitzovi se dostalo už za jeho života významných celosvětových vládních poct, uznání od lékařů a od vědeckých pacientů tolik, jako se nedostalo nikdy žádnému lékaři na světě před ním ani po něm. Český čtenář dostává do rukou první souborné dílo o Vincenzi Priessnitzovi.

Psaní knihy o nedoceneném velikánovi faktografickým objektivním způsobem, se zvýšenou snahou zpřístupnit údaje bez osobního obdivného zabarvení textu a s úsilím předkládat dokumenty objektivně bez podlehnutí obdivu či nadšení pro osobnost Vincenze Priessnitze je náročné. Nedopustit se při tvorbě dokumentu ztotožnění se s jistou nekritičností Priessnitzových obdivovatelů či naopak s pomluvami jeho odpůrců, ukázat pravdivě zásahy revolučnosti tehdejší převratné doby na vývoj jeho zprvu intuitivních léčebných praktik, nám představuje oba autory knihy nejen jako obdivovatele osobnosti Vincenze Priessnitze, ale současně jako pevné charaktery, s výrazně rozvinutou sebekritikou, nutnou pro přesné sdělení celého díla. Autoři vystupují jako moderní věrozděsti poselství, jak my sami můžeme využít tradičních Priessnitzových metod k udržení zdraví a k prevenci chorob v každodenní praxi. Návrat oficiální medicíny k léčbě chladem je prezentován v současnosti kryoterapií; na rozdíl od nákladného moderního zařízení nám autoři představují léčebné úspěchy zakladatele prvního vodoléčebného ústavu na světě.

Vincenz Priessnitz byl génius. Použil univerzálním způsobem k prevenci chorob, k diagnostice reaktivity organismu a k léčbě jediný, nám všem dostupný, ekonomicky nenáročný prostředek: chladnou vodu. Autoři knihy pečlivým studiem a porovnáváním údajů archivní literatury objevili, zajímavě a přitom historicky věrně zdůraznili odlišnost „vodního lékaře“ Vincenze Priessnitze od obecně známých léčitelů či proslulých lékařů (chronologicky před ním i po něm), kteří v různé podobě používali k léčbě vodu, ať už formou zevní či vnitřní aplikace. Prokázali nesporné prvenství Vincenze Priessnitze, který praktikoval námi dosud používané a známé vodoléčebné postupy daleko dříve před Sebastianem Kneippem nebo před zakladatelem lázní v Dolní Lipové Johannem Schrothem. Z tohoto zorného úhlu vyniká potřeba znalosti takového díla. Pro naši generaci z toho plyne úkol prezentovat tuto pravdu o prostém slezském rolníkovi, který vešel do kulturních dějin v celoevropském spojení.

Autoři knihy uchopili problém světové proslulosti Vincenze Priessnitze každý z jiného zorného úhlu pohledu. Přitom se shodně poklonili pozorovacímu talentu Vincenze Priessnitze, jeho postřehu, jeho schopnosti úsudku, jeho inteligentním závěrům i jeho denní pracovitosti a nevšední píli. Podařilo se jim zvýraznit v knize to, co doposud unikalo ze zorného pole příznivců a praktikujících Priessnitzovy procedury. Ze srovnávacího studia dokumentů o Vincenzi Priessnitzovi a jiných historických osobnostech, které použily vodu k léčbě, je autory knihy formulován zřetelný zcela nový aspekt: Vincenz Priessnitz byl v historii na světě jediným, kdo u klientů před zahájením léčby a v průběhu léčby jako kontrolní test použil jednoduchého testu reaktivity organismu ponořením člověka do kádě chladné vody. Moderní řečí dneška to znamená, že rychle a spolehlivě testoval autonomní nervový systém, jeho základní nastavení a schopnost reakce na stabilní, reprodukovatelný, definovaný podnět. Podle výsledku testu pak Vincenz Priessnitz řídil další léčbu, ordinoval pohybovou zátěž a dietu, v případě potřeby neváhal použít i teplou vodu nebo princip střídání tepelných podnětů. Autoři v tomto díle dokladují, že Vincenz Priessnitz jako první zavedl ve vodoléčbě systém.

A ještě existuje další jedinečnost, pro kterou obstál Vincenz Priessnitz v poryvech medicíny až do dnešních dnů. Nelékař Vincenz Priessnitz z pohledu a jazykem moderní medicíny jako první na světě praktikoval individuální přesný předpis fyziatrické vodoléčebné procedury. Každému pacientovi určil metodu, typ procedury, místo a rozsah aplikace, způsob provedení, teplotu vody, dobu trvání jedné procedury, počet opakování procedury v jednom dni a rozhodoval o celkovém počtu dní aplikace procedury. Přesně ordinoval možnou kombinaci dané procedury s jinými procedurami, znal indikace a kontraindikace dané procedury a stav pacientů stále kontroloval. Prostá strava byla shodná pro všechny klienty, pokud to do-

voloval jejich stav. K léčbě patřily i pitné kúry pramenité vody z určitých studánek. Dílo autorů dokladuje, že můžeme hovořit o ucelené formě dietoterapie, jako nedílné součásti jeho systémové léčby.

Cena této publikace tkví m. j. v tom, že autoři promyšleně porovnávali možné vlivy tehdy dostupných informací z celého světa na práci Vincenze Priessnitze. Snesli tímto dílem důkazy o jeho vlastních, odníkud nekopírovaných postupech, o jeho prioritách. Autoři cíleně pátrali v literárních dokladech o spojení vodoléčby s pohybovou léčbou (v tělocvičně, cvičení v terénu, turistika, hry), s pracovní terapií a psychoterapií jinde ve světě. Dokázali, že tomu jinde na světě nebylo. Oba autoři svým dílem potvrzují skutečnost, že Vincenz Priessnitz předběhl svou dobu nejméně o 130 let tím, že pohybovou léčbu a pracovní terapii předepsal každému klientovi, který se mohl jen trochu pohybovat. Tento trend se objevil v medicíně první poloviny 20. století a nyní je plně integrován oborem fyzikální a rehabilitační medicíny s balneoterapií. Autoři nenechali nepovšimnutou skutečnost, že Vincenz Priessnitz dával při práci určitou volnost výběru pracovní činnosti klientu samému, respektoval jeho individuální emoce a sociální vlivy, pracoval s vlivy psychosugestivního prostředí Gräfenberku. Nepřeceňoval funkční zdatnost klienta, naopak podněcoval jeho vědomí tvořivé práce. Priessnitzovou podmínkou bylo, že nemocný musí mít ze své práce radost.

I když to není zcela přesně formulováno v dokladovaných historických pramenech, předkládají nám autoři knihy důkazy, že Vincenze Priessnitze už tehdejší svět uznával jako zakladatele moderní vodoléčby. Tímto označením byl oceněn i organizací UNESCO v r. 1999 u příležitosti oslav 200. narozenin Vincenze Priessnitze.

Poselství autorů knihy čtenářům je poselstvím Vincenze Priessnitze nám všem. V žádné historické epoše, natož v dnešní době, nemůžeme z našeho života „vymizikovat“ stresory, ať už hovoříme o škodlivině biologické (bakterie, viry, plísně aj.), škodlivině fyzikální (např. změny teplot při změně počasí, vlivy elektromagnetické, hluk, radiace) škodlivině chemické (tj. různé jedy, alergenů, některé potraviny a tekutiny) či psychickém stresu. Ale vždy si můžeme vzpomenout na jednoduché léčebné postupy Vincenze Priessnitze, na jeho celostní postoj, kterým se zásadně snažil podpořit vlastní síly organismu. Priessnitz směřoval všechnu činnost k podpoře sebeuzdravení, uvědomoval si vztah pokožky s vnitřními orgány (viz např. v dnešní době definované uznávané visceromotorické vztahy v oblasti myoskeletální medicíny a reflexoterapie). Proto můžeme dnes podle jeho doporučení dodržovat životosprávu, pitný režim, můžeme denně doma (nejlépe hned po ránu) aplikovat krátce trvající polevy, sprchy, lázně, obklady, můžeme v akutních případech při bolestech či zánětech či horečce dávat typické zábaly, můžeme si třít (masírovat) kůži, můžeme denně cvičit, starší osoby dle Priessnitzovských návodů mohou alespoň chodit venku (rytmická chůze s pravidelným dýcháním). Podle návodu Vincenze Priessnitze si všichni můžeme nejen preventivně udržet či prokazatelně zvýšit svou celkovou kondici a odolnost. Úspěch léčby na Gräfenberku v Jeseníku souvisí výrazně i se specifickým klimatem a lokální geoatmochemií s prokázaným mimořádným výnosem biogenních aktivních prvků do ovzduší. Vincenz Priessnitz měl úspěchy své terapie zcela nepochybně umocněny i touto mimořádnou skutečností, proto se zřejmě nepovedlo jeho napodobovatelům udržet vodoléčebné ústavy jinde ve světě.

Pro mě, přívržence celostního pojetí v medicíně, je ctí napsat předmluvu k dílu obou autorů a je mým soukromým přáním, aby odkaz Vincenze Priessnitze doznal rozkvětu a rozmachu, kterého si právem zaslouží. Všichni máme možnost, každý přímo sám na sobě v běžném životě, prověřit si a přesvědčit se o síle ozdravných Priessnitzových metod, osobně prožívat nesdělitelné a navzdory moderní technologii medicíny i geofyziky stále ještě neuchopitelné vlivy, které vedle bystrého úsudku a vysoké inteligence dopomohly Vincenzi Priessnitzovi k mimořádnému věhlasu. Moderní medicína může bez obav integrovat časem dvou století prověřené léčebné postupy chladem, pro které máme v Priessnitzových léčebných lázních a. s. v Jeseníku ve spolupráci s lékaři Karlovy Univerzity v Praze a Univerzity Palackého v Olomouci již i vědecká opodstatnění a vysvětlení a předkládáme důkazy ve spolupráci s Endokrinologickým ústavem v Praze.

Jeseník, 1. 3. 2006

Doc. MUDr. Dobroslava Jandová

I. část

MILOŠ KOČKA

**Vincenz Priessnitz
Obraz života a doby**

I.

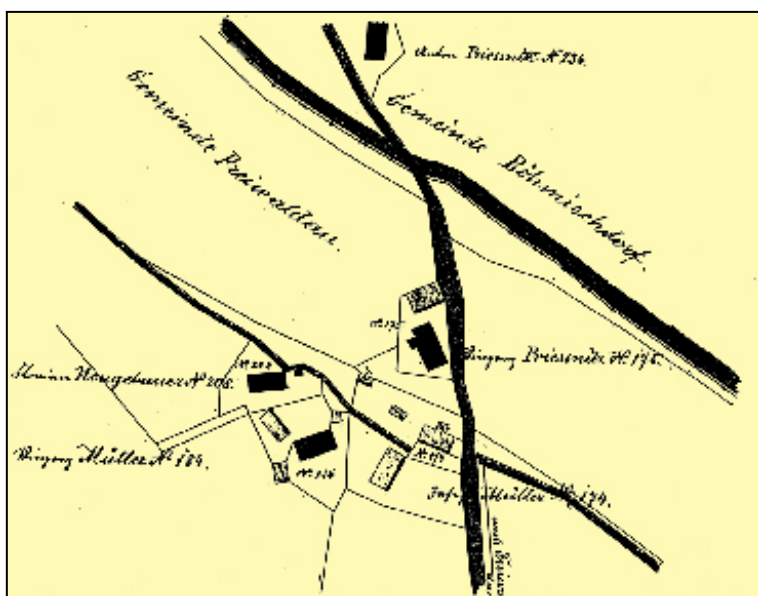
Uzdravující síla studené vody

Slezské války - Přesídlení na Gräfenberk - Priessnitzova rodina - Uzdravující síla studené vody - Těžký úraz - První léčby - Čaroděj - První vodoléčebný ústav na světě - Závist sousedů - Sběrka potvrzení - Vznik lázní - Cesta do Vídně - Smrt matky - Manželka Sofie.

Smrtí Karla VI. a nastoupením Marie Terezie na rakouský trůn skončila pro Slezsko dlouhá doba poměrného klidu. Mladý pruský král Bedřich II. uplatnil své pochybné nároky na Slezsko a k jejich vymožení vtrhl v roce 1740 do země, kterou záhy - kromě Niska - dobyl. V březnu 1741 jeho vojsko vypálilo Cukmantl (dnešní Zlaté Hory) a přepadlo Frývaldov (dnešní Jeseník); přepad Frývaldova se opakoval v roce 1742 spolu s pobytem pandurů barona Trenka na účet města. Vratislavským mírem z června 1742, potvrzeným 28. července v Berlíně a podle hraničního protokolu podepsaného 20. října 1742 v Bílé Vodě, zůstalo Rakousku ze Slezska jen Těšínsko, část Opavska a Krnovska; niské knížectví bylo rozděleno na dvě části. Frývaldov byl odtržen od svých přirozených a přístupných odbytí a zdrojů ve Slezsku, těžce zadlužen následky této války a pak druhé slezské války v letech 1744 - 1745. Zůstal v nejistotě o svůj další osud také během následující sedmileté války (1756 - 63), kdy se v blízkosti střídaly armády válčících stran a město bylo zatíženo válečnými kontribucemi.¹⁾

V té době se rozhodlo několik frývaldovských měšťanů změnit svůj osud a vystěhovat se za město na horský svah, kde měli svá políčka. Vykopali zde základy pro chalupy; podle kopání a kopce se místu zpočátku říkalo Gräbenberg, později Gröfenberg, nakonec Gräfenberg. V odlehlosti našli klid, zůstali frývaldovskými občany, prosti roboty a s právy, jež kdysi předkům udělil vratislavský biskup Jan Thurzo: směli v biskupských lesích pást dobytek a těžit v nich dřevo. Vzali na sebe tvrdý život horských chalupníků.²⁾

Jedním z nich byl **Jan František Priessnitz** (1712 - 1789), který svou chalupu č. p. 175 postavil nejvyš, na samém okraji frývaldovského katastru. Jeho nejbližším sousedem byl na jihu v č. p. 174 Josef Müller, na jihozápadě v č. p. 184 Vincenz Müller. Severním sousedem byl Antonín Priessnitz - jeho chalupa č. p. 234 stála však již v katastru České Vsi; příbuzní nebyli, příjmení Priessnitz, různě psáno, bylo v kraji velmi časté.³⁾

Plán chalup na Gräfenberku z doby počátků působení V. Priessnitze

48 **G e b u r t s b u c h.**

1799	Ort gebohrte.	Hausnummer.	Name.	Dieß- gion.	Ge- schlecht.	Lichtheit.	Aelter n.		Pa- renamen.
							Vater.	Mutter.	
Sept. 7 ¹⁵	Jenny Helig Lagler	121.	Jenny.	l.	l.	l.	Prinz Grony Katharina.	Barbara Lafarina	Barbara Lafarina
Sept. 21 ⁶	Anton Schmid Lagler	11	Jenny	l.	l.	l.	Joseph Grony Katharina.	Barbara Lafarina	Barbara Lafarina
Octob. 7 ⁵	Anton Schmid Lagler	116.	Vincenz	l.	l.	l.	Prinz Grony Katharina.	Barbara Lafarina	Barbara Lafarina
Sept. 21 ⁶	Jenny Helig Lagler	49.	Vincenz	l.	l.	l.	Prinz Grony Katharina.	Barbara Lafarina	Barbara Lafarina

Zápis o křtu V. Priessnitz z 5. 10. 1799

Jan František Priessnitz měl s manželkou Marií Alžbětou roz. Buchmannovou (1733 - 1788) sedm dětí - šest synů a jednu dceru. Je znám osud jen nejstaršího z nich: Jana Františka (1753 až 1836), který zdědil otcovskou chalupu a hospodářství. Dne 7. 5. 1787 se oženil s Marií Terezií Evou Kappelovou (1759 - 1825), dcerou Jana Jiřího Kappela, kováře a zbrojíře z Lipové. - Měli spolu šest dětí - pět synů a jednu dceru: syna Františka (nar. 21. 5. 1788), Josefa (4. 4. 1791), dceru Terezii (14. 4. 1793), dva syny - Jana a Vincenze -, kteří zemřeli v útlém věku a dne 4. října 1799 se narodil syn **Vincenz**.⁴⁾

Podle některých autorů byla **Priessnitzova rodina** poměrně zámožná a Jan František Priessnitz zkušený a schopný hospodář. Nasvědčuje tomu skutečnost, že prvorozený syn František nezůstal v hospodářství, ale studoval a stal se knězem.⁵⁾ Poměry se změnily, když v červenci 1807 zemřel druhorozený syn Josef a krátce nato hospodář, trpící oční chorobou, zcela oslepl. Tíha hospodářství zůstala na hospodyni, dceři Tereze a na pomoci sotva devítiletého Vincenze. Ten dosud navštěvoval triviální školu ve Frývaldově, školu, jaké Rakousko zřizovalo v malých městech, aby se děti naučily základnímu: čtení, psaní, počítání. Po smrti bratra a oslepnutí otce mohl Vincenz chodit do školy jen zřídka: naučil se číst a počítat, psaní mu šlo po celý život ztěžka. Podle J. E. M. Selingera mu činilo námahu a přemáhání měl-li co napsat.⁶⁾

Nedostatek školní docházky bohatě nahradil stálý pobyt chlapce v přírodě. K jejímu pozorování měl zcela výjimečný talent, spojený s mimořádnou pamětí a kombinační schopností. Právě tyto jedinečné vlastnosti jej přivedly na myšlenku uzdravující síly studené vody. O tom máme sdělení samého Vincenze Priessnitze, jak je po létech vyprávěl Dr. J. E. M. Selingerovi. Vincenz Priessnitz o vzniku myšlenky na **uzdravující sílu studené vody** svému příteli mimo jiné řekl:

Idea vodoléčby

„Myšlenka mi přišla jako sama od sebe a celý můj postup se znenáhla vyvíjel. Již jako chlapec jsem shledal, jak voda v přírodě zasahuje a působí mnoha způsoby a v myšlenkách jsem se tím často zabýval. Záhy jsem poznal, že ve vodě musí být skryty oživující a posilující síly, když jsem se po napití čerstvé vody cítil tak dobře a pozoroval, že povadlé rostliny i zvířata ožijí dostanou-li čerstvou vodu. Když jsem později při mnoha příležitostech viděl, že zraněná zvířata vyhledávají vodu a v ní se koupou, napadlo mě, že totéž může dělat dobře lidem...“⁷⁾

Historika o zraněné srně (na obrázku je to srneček s parůžky), kterou malý Priessnitz při pastvě krav pozoroval, jak si pravidelně chodí smáčet zraněný bok studenou vodou, je ilustrací možné příhody. Dr. med. Eduard Emmel uvádí právě případ se srnou a ujišťuje, že má pro to věrohodné údaje. - Ideu léčení studenou vodou mohla mladému Priessnitzovi vnuknout tato či spíše několik podobných příhod vypozerovaných ve světě přírody.⁸⁾

První pokus podnikl Vincenz Priessnitz na sobě v zimě roku 1814. Při svážení dřeva narazily naložené saně na kámen a oprat, kterou držel, mu těžce poškodila prst. Doma namácel ruku do studené vody, která odplavila krev a ztlumila bolest. Ruku pak obaloval namočeným plátnem a rána se brzy zhojila.

Tragický úraz se mu přihodil na jaře 1816. S naloženým povozem jel sít na stráň obilí; při vjezdu na pole se kůň ulekl a splášil, strhl Vincenze na zem, zadním kopytem mu vyrazil několik zubů a ležícího přejelo kolo vozu přes prsa.

Privolaný ranhojič z Frývaldova prohlásil zranění za smrtelné a přežije-li, že bude nadosmrti mrzák, neschopný jakékoli práce. Předepsal koření svařené v červeném víně, jež se mu mělo přikládat na hrud. Teplý obklad však zvyšoval bolest k nesnesitelnosti. Vincenz jej po chvíli strhl a

prosil matku, aby namočila plátno do studené vody a přiložila mu je na prsa. Studený obklad po chvíli zmírnil bolest.

Vincenz znal z vyprávění způsob, jakým venkovský léčitel Ignác Weiser, mlynář z Písečné, napravoval zlomená žebra. Třetí den po úrazu slezl z postele, sebral všechnu sílu, opřel se břichem o hranu dubové židle tak, že horní část trupu zůstala volná a zadržel dech. Po několika pokusech měl dojem, že se žebra vrátila do původní polohy. Když přišel zpět na lože a dostal studený obklad usnul dlouhým spánkem. Potom si dal obtočit prsa plátnem namočeným ve studené vodě a vyždímaným, které pevněji sevřelo napravená žebra. Tento obklad, obnovovaný vícekrát za den, nosil ještě po celé měsíce. Brzy mohl vstát, pohybovat se, při žních již pomáhal a když přišlo nové jaro, vykonával v hospodářství všechny práce.⁹⁾

Co přimělo sedmnáctiletého Priessnitze, že se vzepřel osudu s tak odvážným rozhodnutím, že neuposlechl radu lékaře a sám podstoupil vlastní tvrdou cestu za svým uzdravením? Je možné v tom hledat úpornou touhu žít, odpovědnost vůči rodině, kterou úrazem přivedl do kritické situace, důvěru v léčivou moc studené vody vyzpořovanou v přírodě a osvědčenou první zkušeností s poraněným prstem. V první řadě však jeho intuici, nadání a léčitelské schopnosti, jež v dalším životě tak výrazně osvědčil a prokázal.

Pro Gräfenberské to byl zázrak. Věděli co se stalo, znali výrok frývaldovského ranhojiče. Vincenze již pochovávali nebo se domýšleli, kdo se o mrzáka postará. Když se ale sám uzdravil z takového úrazu, jistě rozumí a pomůže i jejich dobytku, tak cennému v tom chudém kraji, a také jim. Začali přicházet s nemocnými zvířaty, pak i s vlastními neduhy... Vincenz pomáhal, jak mohl a uměl. Na podzim onemocněla služka souseda Josefa Müllera, sirotek z Domašova. Začalo to bolestmi v noze, které se zvětšovaly tak, že o Vánocích nemohla již chodit. Josef Müller požádal slepého hospodáře o pomoc.

Vincenz přišel, omýval nohu studenou vodou, balil do vlhkého plátna, bolest se mírnila a nemoc ustupovala. Když roztával sníh, Marie již chodila, pracovala a všude velebila svého uzdravitele. Případ se rozkřikl a do Priessnitzovy chalupy začali přicházet nemocní z širšího okolí. Vincenz viděl jejich utrpení a snažil se jim pomoci. Lákalo ho i nové poznávání, Úspěchy šířily pověst a přiváděly další nemocné.

Na pomoc při omývání si na frývaldovském trhu koupil houby, takové, jimiž kdysi smýval ve škole tabuli. Dobře drží vodu, pomohou při jeho léčení. Netušil, kolik svízeli mu ty houby přinesou.

Těžký úraz splašeným koněm

První počátky vodoléčby asi 1819 - 1820

Jak se vyvíjela **lčba na Gräfenberku**, vylíčil V. Priessnitz J. E. M. Selingerovi:

„Způsob, jaký jsem zpočátku používal, spočíval v omývání a zábalech. Zkušenost, kterou jsem při tom získal, mi dala poučný pokyn. Zjistil jsem, že vnitřní bolesti ustoupí, když se na kůži objeví vyrážky. To jsem ještě nevěděl, že studená voda je použitelná také při vnitřních onemocněních, spíše jsem se domníval, že se její účinky omezují jen na pohmožděniny a zlomeniny. Přicházeli však také lidé, kteří trpěli dnou.

Poněvadž byli často z velké dálky a prosili mě, abych je nevracel bez pomoci, učinil jsem pokus s vodou také u dny - a pokus se zdařil. Tím jsem učinil velký krok dopředu.

Četné léčby, jež se mi zdařily, rozšířily o mně pověst a poněvadž některé z nich byly mimořádné a já při ošetřování nemocných používal zpravidla pouze houbu, platilo o mně, že jsem čaroděj. Lidé se domnívali, že v mé houbě jsou zcela zvláštní podivuhodné síly a všichni chtěli, abych je s ní omýval. Na stížnost jednoho lékaře byla gräfenberská voda a houby zkoumány a chemicky rozloženy pod dohledem frývaldovského magistrátu. V houbách ani ve vodě se nic zvláštního nenašlo a přesto mi bylo zakázáno houby používat. Od té doby jsem si posloužil plochou dlaní, kterou mi nemohl nikdo vzít ani zakázat a při omývání a tření jsem docílil daleko víc než s houbou, poněvadž přišel život...

Dokud mě lidé považovali za čaroděje, plnili přesně a svědomitě co jsem jim nařídil. Když se přesvědčili, že všechno jsou jen přirozené účinky, byli nedbalejší.“¹⁰⁾

Vincenz Priessnitz ošetřoval nemocné, kteří k němu přicházeli, zpravidla jen venku, na lavici u kůlny.

Těm, kdo přijeli z dálky, mohl poskytnout se svolením hospodáře nocleh pouze ve stodole či v kůlně. Zoufale málo na tu horu utrpení. Bylo třeba radikální změny. Přestavět chalupu a v ní mít vodu a prostor na léčení pacientů.

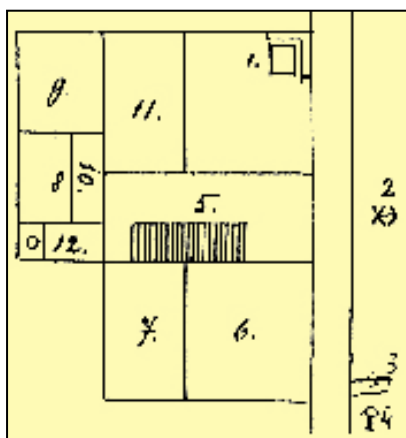
Starý hospodář zprvu nesouhlasil, věřil jen tomu, co dá práce na poli a v lese, bál se, že stavba vzbudí závist a upozorní úřady na léčení, na něž Vincenz nemá školy ani povolení. Nakonec uznal synovy důvody, jeho přesvědčení o budoucnosti jako léčitele i hospodáře; ty dvě činnosti byly pro mladého Priessnitze vždy nerozlučně spojeny.

Podle zápisu v pozemkové knize města Frývaldova koupil Vincenz Priessnitz smlouvou z 9. 4. 1820 od Františka Priessnitze nemovitosti č. p. 175 s příslušenstvím za 800 zlatých konvenční měny. Kupní cena byla zúčtována tak, že 200 zlatých bylo určeno na budoucí dědický podíl kupujícího, po 200 zlatých měl vyplatit bratru Františkovi a sestře Tereze a 200 zlatých prodávajícímu otci. Tam byly později zapsány i provedené úhrady, které mladý Priessnitz včas a řádně splnil.¹¹⁾

Se stavbou se začalo až na jaře roku 1822. Vincenz s pomocí sousedů strhl dosavadní chalupu, na jejím místě vykopal nové základy a na nich dal postavit kamenný dům – jediný v gräfenberské osadě.

Vzadu v domě vyhradil jednu místnost na léčení a v další postavil velké necky - vodu dodával domácí pramen. **Tak vznikl první vodoléčebný ústav na světě.** Jednoduchý, prostý – ale první.

Jan Ripper, zeť Vincenze Priessnitze, uvedl ve svých „Vzpomínkách“ náskres půdorysu kamenného domu podle výpovědi Alberta Junka, bývalého lázeňského u V. Priessnitze:

- 1) obytná místnost se stolem hospodáře
- 2) místo, kde V. Priessnitz řezal dřevo
- 3) necky s vodou
- 4) velká stará třešeň
- 5) předsíň
- 6) obytná místnost
- 7) ložnice V. Priessnitze
- 8) vany- správně: velké necky
- 9) pánská lázeň (léčebna)
- 10) chodba
- 11) kuchyň
- 12) záchod¹²⁾

První vodoléčebný ústav na světě z r. 1822, foto 1903, (nyní Muzeum V. Priessnitze)

Bylo-li možno považovat předchozí léčení nemocných za příležitostnou činnost, bylo zavedení léčení v zařízení k tomu vyhrazeném a k němu vybaveném prvním z Priessnitzových činů, který se stal základem celého jeho dalšího rozvoje a také první z akcí, jež měly význam pro budoucnost Gräfenberku, města Frývaldova i celého regionu.

Byla otázka, kde ubytovat nemocné, kteří přicházeli nebo přijížděli ze vzdálených míst. Priessnitzův dům nestačil a všechny chalupy byly zařízeny jen pro bydlení hospodáře a jeho rodiny, býval v nich pod jednou střechou i dobytek a drůbež.

Současně vystoupil i jiný problém. Dokud Priessnitz léčil Gräfenberské a jejich dobytek, vládla spokojenost. Když však přicházeli lidé z okolí a sousedé viděli v jejich rukách šátky a košíky, jež přinášeli léčiteli, snad i peníze, vloudila se mezi ně **závist**. Sami dřeli na poli a v lese, zatímco Vincenz takto snadno přicházel k výtěžku. Stavba kamenného domu závist zvýšila a vzrostla dál, když mladý Priessnitz koupil další krávu, najal děvečku a honáka L. Streita. J. E. M. Selinger i Philo vom Walde zaznamenali případ, kdy soused Müller poslal zpátky nemocné, kteří jeli k Priessnitzovi: „K tomu nechodte, je to blázen.“¹³⁾

Priessnitz to cítil, pozoroval – jak ale závisti čelit? Hádky, spory, nepřátelství by všechno jen zhoršilo. Osvědčil prozíravost hospodáře.

Nabídl sousedům, že jim postaví u chalup místnost, kde ubytují jeho pacienty; budou z nich mít příjem a náklad za stavbu mu uhradí až z toho, co vydělají. Návrh byl tak lákavý, že na něj přistoupili. Na Gräfenberku se stavělo a zavládl klid.

Vincenz Priessnitz klid nutně potřeboval. Nemocní, kteří k němu přicházeli, budili pozornost i u frývaldovských ranhojičů. Věděl, že léčení osobou, která k tomu nemá oprávnění, je trestné, zvláště provádí-li se za peníze. – Zaujal stanovisko, kterým se pak vždy hájil, že neléčí, nepodává-li žádné léky a neprovádí-li chirurgické zákroky; kromě toho nikdy nežádal peníze ani jinou odměnu.

K svému zabezpečení začal od vyléčených sbírat **potvrzení**, že je uzdravil bez léků a bezplatně. V prvním potvrzení z 3. března 1822, opatřeném kolkovou známkou za šestinu tolaru, Bernard Andermann podle svého nejlepšího vědomí a svědomí osvědčil, že trpěl úpornou dnou s velkými bolestmi, že byl ošetřován Vincenzem Priessnitzem bez jakékoli medicíny, že zdraví mu bylo opět navráceno, takže ztratil veškeré bolesti.

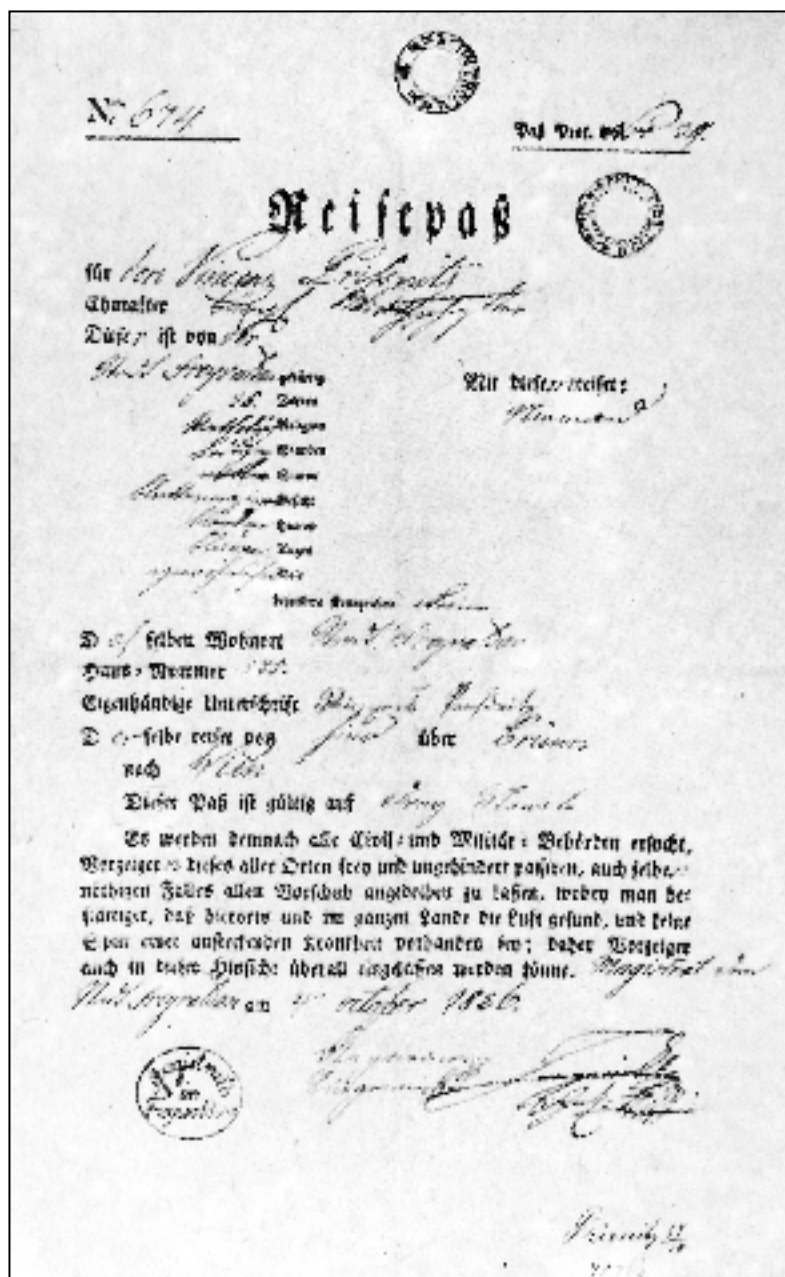
Priessnitzova činnost na Gräfenberku, šířící se pověst o podivuhodné houbě a o něm jako čaroději vzbudila pozornost frývaldovských úřadů.

Ve městě, kde před sto padesáti léty byly upalovány čarodějnice, šlo o věc, jež mohla u prostého lidu budit pohoršení a narušit veřejný pořádek. Městská rada se dne 24. září 1822 usnesla dát Vincenzi Priessnitzovi přísnou výstrahu s tím, aby upustil od podvodného léčení a aby nic nepodnikal s potíráním houbou, jinak že bude stíhán pro těžký policejní přestupek a používané houby mu budou zabaveny a zničeny.

Vincenz Priessnitz neustoupil. Nemocní přicházeli a neodbytně prosili o pomoc. Frývaldovský magistrát zabavil houby, mladý léčitel pokračoval a místo houbou třel nemocná místa dlaní. Magistrát další sankce zatím nepoužil. Nejistota trvala.

Proto Priessnitz sbíral další potvrzení od vyléčených pacientů, na každém z nich je podpis léčeného, často vyznačený třemi křížky, ověřený soudem, starostou či šoltysem. Sbírkou dvaceti čtyř těchto potvrzení, z nichž poslední má datum 22. prosince 1833, je uložena ve Státním okresním archivu v Jeseníku. Jsou dokumentem o Priessnitzově činnosti a o nemocech, jež v té době léčil. Není známo, zda potvrzení ke své obraně použil; za bouře, která se později snesla, by mu sotva pomohla.¹⁴⁾

Počet pacientů stále vzrůstal, a proto se Vincenz Priessnitz v roce 1826 rozhodl přes trvajících nebezpečí postavit nový dům. Velká stavba měla dvanáct místností pro ubytování nemocných a malou jídelnu pro jejich stravování. Dole umístil dvě velké vany; jimi nahradil dosud užívané ncky. To již bylo zařízení, které vedle léčení poskytovalo hostům také ubytování a zaopatření, typický znak lázní. Většina literatury i encyklopedií považuje rok **1826 za rok vzniku gräfenberských lázní**.

Cestovní pas V. Priessnitze pro cestu do Vídně z 4. 10. 1826

J. Sajner a Vl. Křížek pokládají za vznik lázní až rok 1829, kdy Vincenz Priessnitz začal vést specifikované seznamy hostů a stacionárně léčit chronické choroby. Ojedinele se za počátek lázní označuje den (21. leden 1831), kdy bylo V. Priessnitzovi dáno úřední povolení k provozu lázeňského zařízení k očistě těla.¹⁵⁾

Pozoruhodná je první Priessnitzova **cesta do Vídně**. Cesta je doložena cestovním pasem vystaveným dne 4. října 1826 magistrátem města Frývaldova.

Podle Philo vom Walde byl Priessnitz povolán ke členu císařské rodiny arcivévodovi Antoninovi, bratru císaře Františka I., a otázky vodoléčby s ním projednával jeho osobní lékař Dr. med. Schmidt. Ptal se, co všechno Priessnitz léčí, že by se rád od něj poučil. Když Priessnitz o tom zapochyboval, Dr. Schmidt prý prohlásil: „Jen mi to věřte, poněvadž od učených lékařů již se není co naučit!“

Na Priessnitzovo sdělení, že léčí dnu, podagru, hemeroidy a syfilis, Dr. Schmidt řekl: „Když to všechno umíte léčit, tak jen v tom pokračujte, poněvaž to my neléčíme.“¹⁶⁾

Neobjasněným zde zůstává podnět, z něhož došlo k pozvání 27letého mladíka z dalekého, zapadlého místa k nejvyšším, pro normálního člověka nepřístupným místům. Okolnost, že Vincenzův bratr František byl v té době knězem u Sv. Štěpána ve Vídni, věc nevysvětlí; přišel tam teprve o rok dříve (1825) a byl tehdy v málo významné funkci druhého levity.

Priessnitzův přítel a biograf J. E. M. Selinger se o této návštěvě Vídně nezmiňuje.¹⁷⁾

Strážlivější důvod Priessnitzovy cesty do Vídně podává výpověď Adolfa Raymanna (1799 až 1883), syna Josefa Raymanna, starosty města Frývaldova a Priessnitzova spolužáka v triviální škole. Adolf Raymann dne 29. ledna 1882 Janu Ripperovi do zápisu uvedl, že Vincenz Priessnitz byl v roce 1824 nebo 1825 povolán do Vídně jeho strýcem Adolfem Weissem, respektive jeho švagrovou paní Niessnerovou, která se pak na Gräfenberku léčila a bydlela v Priessnitzově domě; zanedlouho po ní přišla na Gräfenberk hraběnka Schaffgotschová a její sestra baronka Leokadie Stillfriedová.¹⁸⁾

Lieber Herr Priessnitz!
 Ich habe Ihre Anzeige in der Zeitung gelesen und bin sehr dankbar für die Mitteilung, dass Sie in Frývaldov wohnen. Ich habe mich sehr für Sie interessiert und würde gerne wissen, ob Sie noch Platz für Fremde haben. Ich bin ein Mann von 30 Jahren, gesund und kräftig, und würde mich sehr freuen, wenn ich bei Ihnen wohnen könnte. Ich habe schon viel von Ihren Kurorten gehört und würde mich sehr freuen, wenn ich Sie persönlich kennenlernen könnte. Ich würde mich sehr freuen, wenn Sie mir eine Antwort schreiben könnten. Ich bin Ihnen sehr dankbar für Ihre Mühe. Mit freundlichen Grüßen
 Adolf Raymann

Dopis V. Priessnitze o smrti matky bratru Františkovi do Vídně

Návštěva Vídně velmi pozvedla Priessnitzovu vážnost, přivedla řadu dalších pacientů a vzbudila zájem o jeho léčení ve vysoké vídeňské společnosti, jejíž příslušníci pak začali na Gräfenberk přijíždět. Příchod těchto hostů **otevřel světu i město Frývaldov** a přinesl mu prospěch.

Do tohoto období Priessnitzova života spadají dvě významné události. První byla tragická **smrt jeho matky**. V chlévě byla těžce zraněna býkem a přes všechnu péči v roce 1825 zemřela. Zachoval se dopis, který o tom Vincenz napsal svému bratrovi do Vídně a který svědčí o velké bolesti pisatele, jeho sestry i slepého otce.¹⁹⁾

Osiřelé místo hospodyně na čas vyplnila neteř zemřelé Alžběta (Líza) Kappelová z Dolní Lipové; ta se v roce 1828 provdala za lázeňského Františka Bartsche, který se později stal inspektorem Priessnitzových lázní.

Druhou životní událostí byl **sňatek Vincenze Priessnitze se Sofií**, dcerou Antonína Prissnitze, dědičného šoltyse z České Vsi. Rody před svatbou příbuzné nebyly, měly jen podobná příjmení: podle zápisu v rodné matrice se Českovesští psali „Prissnitz“.

Známostí a překážkami, které stály v cestě svatbě, se zabývali četní autoři. Zřejmě to byla nerovnost postavení. Antonín Prissnitz, dědičný šoltys, hlava velké obce a místní soudce, majitel dvou a půl lánů, krčmy, řeznictví a mlýna sotva chtěl provdat dceru do chalupy se slepým hospodářem za ženicha s nejistou budoucností. Pomohlo až Vincenzovo uzdravení těžké dny jeho manželky, kterou místní lékaři dlouho marně léčili.

Dne 5. února 1828 zapsal matrikář do knihy oddavků sňatek Vincenze Priessnitze, věk 28 let, syna Františka Priessnitze, hospodáře v Gräfenberku č. p. 175 a nevěsty Sofie Prissnitzové, věk 22 let, dcery Antonína Prissnitze, dědičného šoltyse z České Vsi. Otec nevěsty připojil svůj souhlas se sňatkem nezletilé dcery.²⁰⁾

Vincenz Priessnitz si zvolil výbornou manželku. Vzala na sebe těžký úkol hospodyně, která pečovala nejen o vlastní dům a hospodářství, ale ležely na ní desítky starostí spojených s chodem již existujících lázní.

Z domova si přinesla vzdělání a od počátku převzala vedení korespondence, kterou dosud za Priessnitze vyřizoval gräfenberský soused König. Měla pochopení pro náročnou práci manžela a vždy při něm pevně stála. S nemocnými jednala trpělivě a vlídně, byť někdy požadovali nemožné. Když na Gräfenberk přijížděly dámy z Vídně, uměla s nimi jednat jako rovný s rovnými a získala jejich respekt. Jen v jednom nemohla splnit přání manžela: dát mu včas syna, jehož by vychoval jako svého nástupce – ale to byl osud, který vícekrát zasáhl do jejich plánů.

Autoři se jednoznačně shodují v kladném hodnocení Priessnitzovy manželky. Dokonce i C. Munde v „Memoárech vodolékaře“ v roce 1844, v době, kdy měl k Priessnitzovi velmi kritický vztah, o Sofii Priessnitzové napsal:

„Každý, kdo měl příležitost pozorovat po delší čas tuto půvabnou ženu, rád mi dá za pravdu, že je to nejenom domácí paní a hospodyně, jakých je málo, ale že má obratnost a takt v jednání, které vůbec neukazují na původní selku. Priessnitz v ní má poklad, bez něhož by určitě nedospěl tam kde je. Madam Priessnitz si umí svým jistým vystupováním udržet respekt hostů, jimiž je milována a vážena... Ani ženy jsem nikdy neslyšel, že by o ní někdy špatně mluvily. Některé dokonce ji něžně milují a ještě po letech vzpomínají na veselé chvíle, jež zažily v její přítomnosti.“²¹⁾

Tímto sňatkem vstoupil Vincenz Priessnitz do nové éry života.

Byl nejvyšší čas. Nad Gräfenberkem se začaly stahovat těžké mraky.

II.

První boje

Ranhojiči ve Frývaldově - Úřední dohled - Stížnosti Dr. Schnorfeila - Dobrozdání A. Günthera - Řízení u magistrátu - Rozsudek - Přátelé - Úsilí o povolení lázní - Dopis bratra Františka - Povolení lázní

Ve Frývaldově vykonávali praxi dva ranhojiči s kvalifikací chirurgů a porodníků. Prvním byl Antonín Günther; byl to zřejmě on, kdo vyšetřil mladého Priessnitze po jeho těžkém úrazu, prohlásil zranění za smrtelné a přežije-li, že bude nadsmrti mrzák. Priessnitz se sám uzdravil, teď léčil a bral Güntherovi chléb – dost důvodů, aby Priessnitze neměl v lásce. Druhým byl Jan Dittrich; ten se dosud s Vincenzem Priessnitzem nesetkal, i jemu však Priessnitz odnímal klientelu.

Později k nim přibyl Josef Weiss, zvěrolékař, který se stal Priessnitzovým konkurentem, později zasloužilým propagátorem jeho vodoléčby.²²⁾

Zdravotní péči v této části kraje byl pověřen knížecí biskupský zemský fyzik se sídlem na Jánském Vrchu v Javorníku, který měl **úřední dohled** nad lékaři, zvěrolékaři, lékárníky a povinnost aspoň jednou za rok objet svěřenou oblast a kontrolovat všechna zdravotnická zařízení a lékařskou péči.

Knížecím biskupským zemským fyzikem byl v té době doktor medicíny a farmacie Antonín Schnorfeil.²³⁾

Frývaldovský ranhojič Günther si mu již vícekrát stěžoval na gräfenberského léčitele. Schnorfeil si však Priessnitze nevšiml, tak jako se nezabýval kořenářkami nebo lidovými léčiteli, jichž v každém kraji bylo dost.

Dr. Antonín Schnorfeil

Dr. Schnorfeil se začal o Priessnitze zajímat teprve, když se dozvěděl, že postavil nový dům s místnostmi pro ubytování pacientů a jejich stravování a když byl pozván do Vídně. Jeho zákroky u starosty města Frývaldova neměly výsledek; starosta Dr. Schnorfeila uklidňoval. Když však frývaldovští lékaři dál naléhali a Dr. Schnorfeil poznával rozsah Priessnitzovy činnosti a její ohlas ve veřejnosti, podal 6. června 1829 u magistrátu města Frývaldova **stížnost**. V ní uvedl, že Vincenz Priessnitz, hospodář ve Frývaldově - Gräfenberku č. p. 175, doma přijímá a jinde ošetřuje nemocné každého pohlaví a věku tak zvanou studenou vodní kúrou, čímž si k výsměchu zemských zákonů bezostyšně zahrává se životy svých spoluobčanů. Proto jako zemský fyzik, který podle zákona vykonává zdravotní policii, žádal, aby magistrát proti jmenovanému se vším důrazem zakročil a jeho činnost zakázal.

Magistrát města Frývaldova odpověděl Dr. Schnorfeilovi již 10. června přípisem, že panu Vincenzi Priessnitzovi, hospodáři ve Frývaldově Gräfenberku č. p. 175, nemůže

být zakázáno přijímání cizích osob, že koupání ve studené vodě není v rozporu se zákony země, naopak, že je lékaři doporučují jako zdraví prospěšné.²⁴⁾

Na to Dr. Schnorfeil reagoval ostrou stížností z 10. července 1829 podanou u Krajského úřadu v Opavě. Její obsah a další údaje se zachovaly díky rozsáhlému pojednání E. Baumanna v *Schlesisches Tageblatt* v r. 1882.²⁵⁾

Dr. Schnorfeil si úvodem stěžoval na liknavost frývaldovského magistrátu, který vydává v nebezpečí zdraví a životy lidí.

Původcem zla je Vincenz Priessnitz, mladý nevzdělaný muž, jemuž je každá věda úplně cizí, který si troufá namluvit lidem, že je schopen uzdravit všechny nemocné třením houbou namočenou ve studené vodě. Při tom současně nesrozumitelně mumlá modlitby, čímž věc dostává do jisté míry náboženský vzhled a našlo se množství lehkověrných, kteří se nechají klamat jeho hloupou opovázlivostí. Když mu byla zabavena houba a zakázáno ji užívat, prohlásil „*tím líp, přijde život na život*“ a pokračoval v omývání holou rukou. Pověřivost, kterou dříve vzbuzoval modlitbičkami, povzbudil poněkud jednodušeji použitím studené vody. Starci a děti, muži a ženy přicházejí s čímkoli: dnou, nervovými nemocemi, vyrážkami, ochrnutím a jinými chorobami, bydlí u něj nebo si „záračného muže“ zvou k sobě a v pevné důvěře po celé měsíce následují jeho příkazy, poněvadž ve své ziskuchtivé prohnanci učinil pevnou důvěru a neotřesitelnou vytrvalost nezbytnou podmínkou svého léčení. Krajský úřad proto má nařídít opatření, jimiž bude učiněn brzký konec zlu, které ohrožuje zdraví a dokonce životy spoluobčanů.

Ke stížnosti připojil Dr. Schnorfeil **dobrozdání ranhojiče A. Günthera** s jeho požadavkem přísného potrestání Vincenze Priessnitze. K tomu, jak Priessnitz ke svému experimentování přišel, Günther uvedl, že o tom je mnoho pověstí; podle nich se to naučil od potulného dráteníka či krajánka spolu s příslušnými modlitbami. Priessnitz však vypráví, že na to přišel sám, zkusil na zranění koní a krav a když se to osvědčilo, zkusil na lidech a že léčil jen zevní nemoci. Je nepochopitelné a k hanbě našeho osvíceného století, napsal dále Günther, že právě vzdělané vrstvy: důstojní duchovní, úctyhodní státní úředníci a dokonce lékaři, které z úcty k jejich osobám nechce jmenovat, holdují tomuto bláznovství, zatímco nižší vrstvy musí zůstat pro nemajetnost stranou.

V historii Priessnitzova života byla tato stížnost důležitá ze dvou důvodů: vedla k jeho odsouzení pro nedovolené léčení a jak později uvedl šéf zdravotnictví Slezska Dr. med. Chrobak ve zprávě Dvorní kanceláři do Vídně, „tímto oznámením se Krajský úřad poprvé dozvěděl o Priessnitzově léčení studenou vodou, ač podle obsahu předložené stížnosti je prováděl již od roku 1822...“²⁶⁾

Od této chvíle se Krajský úřad v Opavě a mnohé jiné úřady zabývaly Vincenzem Priessnitzem po celou dobu jeho života.

Krajský úřad v Opavě příkazem ze 7. září 1829 pověřil **magistrát ve Frývaldově**, aby stížnost náležitě vyšetřil z hlediska ustanovení zákona o těžkých policejních přestupcích.²⁷⁾

Vincenz Priessnitz podnikl protiakci. Podáním z 12. září 1829 požádal Krajský úřad v Opavě o povolení lázeňského zařízení s dvěma vanami. Žádost zůstala na Krajském úřadě ležet, trestní řízení pokračovalo.

Frývaldovský magistrát předvolal Antonína Günthera, který v plném rozsahu potvrdil údaje ve stížnosti. Výpovědi dalších svědků Kateřiny Zinkové z Frývaldova a mlynáře Františka Nitscheho z Bukovic byly pro stěžovatele méně příznivé. Nikdo nepotvrdil mumlání modliteb či něco podobného, jen omývání studenou vodou a od nikoho Priessnitz nepožadoval odměnu.

K obžalobě byl dne 8. října vyslechnut Vincenz Priessnitz. Připustil, že se k němu chodí lidé koupat, zda jsou nemocní, nemůže posoudit. Sám má zkušenost a viděl, že rány u zvířat se brzy vyhojí, jsou-li vyčistěny studenou vodou. Mumlání modliteb nebo nějakých formulí důrazně popřel a vyslovil podiv, jak ranhojič Günther může něco takového tvrdit.

Dne 13. října 1829 se konalo hlavní líčení před magistrátem města Frývaldova za předsednictví Josefa Raymanna, starosty města.

Josefu Raymannovi a přísedícím byla známa dlouholetá činnost Vincenze Priessnitze i významnější osoby, které se u něj léčily. Během přelíčení bylo zřejmé, že skutková podstata zažalovaného trestného činu byla naplněna a nezbyvalo než vynést odsuzující rozsudek.

Předsedající po poradě s přísedícími vyhlásil **rozsudek**, kterým Vincenz Priessnitz, hospodář z Frývaldova - Gräfenberku č. p. 175, narozený 4. října 1799, ženatý, je vinen těžkým policejním přestupkem nedovoleného léčení podle § 98 zákona o těžkých policejních přestupcích z 3. září 1803 a odsuzuje se za to ke čtyřem dnům těžkého žaláře zostřeného postem.

V odůvodnění rozsudku Josef Raymann shrnul, proč úřad pokládal činnost obžalovaného za léčení, k němuž nemá náležité vzdělání ani úřední oprávnění a které provádí jako živnost. Činnost nedovoleného léčení zákon považuje za těžký policejní přestupek, který se trestá žalářem od jednoho do šesti měsíců. Při stanovení trestu šel magistrát hluboko pod trestní sazbu, poněvadž vzal zřetel na to, že nikdo nepřišel ke zdravotní újmě, k dosavadnímu bezúhonnému životu obžalovaného a k tomu, že delším trestem by utrpělo jeho hospodářství.

Vincenz Priessnitz podal okamžitě proti rozsudku odvolání. V něm uvedl, že způsob, kdy lidé poslechnou jeho radu a postupně si zvykají na studenou vodu, není léčením nemocných; své rady udílí bezplatně a koupání ve studené vodě nikomu neublížilo, naopak mnohdy pomohlo.

V gräfenberských chalupách vzbudil rozsudek neklid. Měli strach, že i oni budou stíháni, že Priessnitzovi pomáhali ubytováním jeho pacientů, službami, dodávkami a báli se, že přijdou o snadný výdělek, na který si zvykli a že jim zůstane zas jen práce na poli a v lese.

Priessnitz navenek zachoval klid; lázeňským slíbil, že je bude přes zimu platit, někteří však odešli za jistějším výdělkem do Raymannovy textilní továrny.

Zůstali však **přátelé**. Vážený občané z Krnova: městský kaplan Vincenz Seliger, mydlář Johann Gabriel, manželé Blühdornschenovi a farář Josef Richter ze Staré Rudné podali dne 22. října 1829 Krajskému úřadu v Opavě kolektivní podání, jímž se přimlouvali za udělení povolení Vincenzi Priessnitzovi ke zřízení lázeňského zařízení s dvěma vanami.

V podání zdůraznili, že Priessnitz není žádný šarlatán, nýbrž nenáročný, skromný a nezištný muž, jehož léčebná metoda pomohla v mnoha případech, v nichž mnohaleté léčení u lékařů zůstalo bez výsledku. Na straně žalobců převládlo osobní zaujetí a oni, žadatelé, jsou ochotni se kdykoli Priessnitze před soudem zastat. Krajský úřad jim odpověděl, že Vincenz Priessnitz je trestně stíhán pro nedovolené léčení a o jeho žádosti o povolení lázeňského zařízení může být jednáno až po pravoplatném skončení trestního řízení.

Krajský úřad v Opavě Priessnitzovo odvolání sám nevyřizoval. Rozsah jeho léčení daleko překročil hranice kraje, spis proto poslal Zemskému guberniu v Brně. Není znám průběh odvolacího řízení u Zemského gubernia, ani zda a jaké vlivy tam působily, avšak rozhodnutím z 19. února 1830 byl rozsudek magistrátu města Frývaldova ze 13. října 1829 pro nedostatek usvědčujících důkazů zrušen a Vincenz Priessnitz obžaloby zproštěn.²⁸⁾

Byl osvobozen, avšak jen pro nedostatek usvědčujících důkazů. Nebezpečí trvalo, poněvadž žalobci mohli přijít znova, lépe vyzbrojeni. Bylo nezbytné dosáhnout povolení k provozu lázeňského zařízení. S tím Krajský úřad v Opavě otálel.

Dne 10. dubna 1830 Vincenz Priessnitz napsal obsáhlou uctivou urgenci o vyřízení své žádosti z 12. září 1829 o **povolení** již existujícího **lázeňského zařízení** s dvěma vanami k očistě těla, v němž se budou moci hosté koupat podle své libosti ve studené, vlažné či teplé vodě. Podobné lázně bez překážek existují v Opavě i v Javorníku. Očistu těla od potu a vnějších nečistot doporučují staří i mladí lékaři; je nezbytná k udržení zdraví a podporuje a posiluje funkci orgánů. Gräfenberk je pro lázně vhodný pro zcela čistý a svěží vzduch spojený s romantickým rozhledem, který je pro ducha i tělo nejen blahodárný, ale i osvěžující a posilující. Při povolení je ochoten se podrobit všem policejním předpisům, které jsou s provozem lázní spojeny.

Krajský úřad v Opavě váhal dál. Priessnitzova žádost o povolení lázní pouze k očistě těla nevbuzovala důvěru. Není-li to jen zástěrka pro krytí nedovolené léčby, pro kterou byl žalován a svědčí o ní Schnorfeilova stížnost. Ostatně i přímluvná žádost Priessnitzových přátel z 22. října 1829 uvedla, že jeho léčebná metoda pomohla v mnoha případech, v nichž mnohaleté léčení lékařů zůstalo bez výsledku.

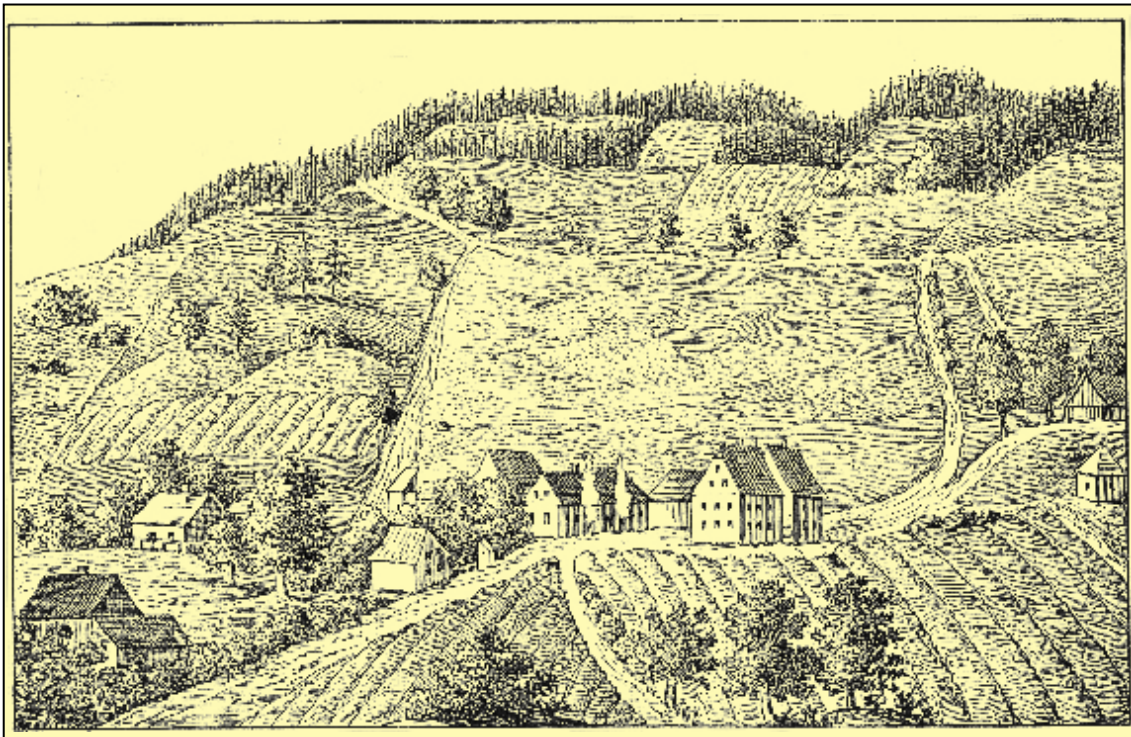
Dne 14. prosince 1830 zaslal bratr žadatele František Priessnitz Krajskému úřadu v Opavě **přímluvný dopis**, který podepsal jako knížecí biskupský kuriální kněz u Sv. Štěpána ve Vídni. V něm

poukázal na bratrovi „ústně udělené svolení a vyzvání Jeho císařské výsosti arcivévody Antonína a jeho osobního lékaře, aby pokračoval v lidumilném úsilí,“ pozastavil se nad velkou publicitou překážek, jež jsou kladeny a které vzbuzují všeobecný posměch, a žádal, aby úřad vyhověl podané žádosti.²⁹⁾

Bylo třeba rozhodnout. Krajský úřad v Opavě vydal dne **21. ledna 1831** Vincenzi Priessnitzovi, hospodáři ve Frývaldově - Gräfenberku č. p. 175, **povolení k provozu lázeňského zařízení** k účelům očisty těla pod podmínkou, že bude přijímat jen domácí hosty, nebude podávat žádné léky a provádět chirurgické zákroky. Dozorem nad provozem lázní byli pověřeni chirurgové Günther a Dittrich z Frývaldova.³⁰⁾

Omezením na domácí hosty se úřad vyhnul potížím zvenčí, odpovědnost přesunul na frývaldovské chirurgy - ranhojiče, o nichž věděl, že ve vlastním zájmu si Priessnitzovu činnost ohlídnou.

Vincenz Priessnitz okamžitě vystihl záměry povolení. Měl však alespoň kousek půdy pod nohama.

Gräfenberk v roce 1832 - pohled od jihovýchodu

III.

Cholera a další překážky

*První seznam pacientů - Badeliste - Cholera - „Spolehlivé rady“ - Javorník -
 Léčba V. Priessnitz - Stížnosti frývaldovských dohlížitelů - První knihy o V. Priessnitzovi - Leták
 E. F. Ch. Oertela - Zájem württemberské vlády - C. k. dvorní komise z Vídně - Posudek komise
 - Lázeňská policie - Stav zdravotnictví - Humorální teorie - Způsoby léčby (J. F. W. Boussaise,
 pijavky; terapeutický heroismus x nihilismus; prof. J. Škoda)
 - Utajení posudku dvorní komise - Zájem císařského dvora.*

Před rokem 1829 psal Vincenz Priessnitz seznam pacientů na hrubém šedém papíru ve dvou kolonkách pouze s údajem jména, stavu a bydliště. Od roku 1829 obsahoval seznam též nemoci a stručný výsledek léčby (zlepšen, uzdraven, zmírněna bolest); v roce 1831 byla přidána doba příchodu a odchodu pacienta. V létě 1833 věnoval vděčný host z Nisy V. Priessnitzovi krásně vázanou knihu s rubrikami nadepsanou **Badeliste**. Do ní byly přepsány dosavadní údaje s číselným pořadím a v záznamech se pokračovalo do konce roku 1838. Jde o důležitý dokument o chorobách, které Priessnitz tehdy léčil, o výsledcích léčby, ale též o národnosti, pohlaví a společenském stavu pacientů.

V roce 1829 byl počet zapsaných 45, v dalším 54, roku 1831 62 a v roce 1832 se počet téměř zdvojnásobil na 118 hostů. Pro ně V. Priessnitz postavil dřevěný dům s 18 místnostmi a jídelnou, přičemž pacienti bydleli i v komůrkách a paženích pod střechou. V přízemí umístil dvě vany a k nim, v dřevěném přístavku, další velkou vanu se sprchou pod malým vodopádem. Byl si vědom, že překračuje povolení Krajského úřadu, měl však úspěch, pověst se šířila, mezi hosty byly osobnosti z vyšších stavů. Odvaha patřila k základním rysům Priessnitzovy povahy.³¹⁾

Do rozvoje lázní zasáhla blížící se bouře. **Cholera!** Prudce nakažlivá nemoc, která přišla do Evropy z východní Indie a po cestě skosila miliony životů. V r. 1825 se cholera objevila v Moskvě. Ruský car dal zřídit mezi Moskvou a sídelním Petrohradem čtyřnásobný kordon vojska, jímž nesměl nikdo projít, Petrohrad však neušetřil - nákaza přišla dopravní cestou z moře. Také Praha se marně chránila kordonem vojska zřízeným v září 1831 až k prusko-slezským hranicím. Na podzim r. 1831 epidemie zachvátila i Brno a Vídeň.

№.	Namen (in Langen)	Wohnort	Wohnort	Charakter	Gej. alt?	Eintritt	Abgang
<i>Im Jahre 1831</i>							
1.	Gm. Brechsch	Bretsch	Wien
2.	Gm. Anton Singer
3.	Gm.
4.	Gm.
5.	Gm.
6.	Gm.
7.	Gm.
8.	Gm.
9.	Gm.
10.	Gm.

Seznam pacientů V. Priessnitz z roku 1831

Gräfenberk v roce 1834 - pohled od jihu

Cholera se zpravidla ohlašovala prudkými průjmy, jež trvaly jeden až tři dny. Ve druhém stadiu se nemoc projevovala neustálým zvracením, dušností, svalovými křečemi, ochablým pulzem, úzkostí, trýznivou žízní, tělo uvnitř žhnulo, přičemž na povrchu, zejména na končetinách, bylo ledově studené. Toto druhé stadium trvalo 24 až 30 hodin, pak následovala apatie a brzká smrt v komatu.

Úmrtnost byla všude velká - blížila se polovině onemocnělých. Strach z nákazy, hrůza nemoci a zármutek pozůstalých ochromovaly veškerý život.

Lékařská věda si s novou nemocí nevěděla rady. Ruský car vypsál odměnu dvacet pět tisíc zlatých za objev léku proti choleře, ale nikdo se nepřihlásil.³²⁾

O choleře a jejím léčení se objevily desítky knih a publikací od lékařů i laiků a stovky novinových článků s nejrůznějšími návody a „**spolehlivými radami**“. Překvapuje, s jakou jistotou se autoři snažili přesvědčit ustrašený lid o jimi doporučených prostředcích k vyléčení choroby, jejíž příčinu ani podstatu sami neznali. Nebyli to jen šarlatáni, nebo anonymní články, ale i lékaři, kteří měli vzhledem k svému postavení důvěru a za zdraví lidu odpovědnost. Krajský fyzik opavského kraje Dr. med. Valetin von Arztheim propagoval v září 1831 svou brožuru „Příspěvek k poznání podstaty a léčebné metody nyní panující epidemie cholery. Lékařům k připomínce, veřejnosti k útěše“ v K. k. Schlesische Troppauer Zeitung takto:

„Pro mne je podstata této nemoci jasná, její léčení jisté, ochrana proti ní spolehlivá.“³³⁾

Když se cholera blížila Slezsku, vydal v srpnu 1831 vřatislavský praktický lékař, královský tajný rada a řádný profesor univerzity ve Vřatislavi Dr. med. Johann Wendt publikaci „O asijské choleře při jejím překročení jižních hranic Slezska. Oběžník mým úředním kolegům v provincii“, jež se vzhledem k postavení autora stala pro slezské lékaře pomůckou a návodem. Podle Dr. Wendta se měla rozdílnost vnitřního žáru a ledové kůže vyrovnávat přikládáním plátěných sáčků s horkým pískem, teplou žehličkou, třením flanelem, obklady z křenu nebo roztlučeního pepře smíšeného s kořalkou. Palčivá a sužující žízeň se zmírňovala jen po lžičkách podávaným teplým vývarem z ječných otrub, bolest se tlumila opiáty. Důležitá byla pomoc hned na počátku nemoci, jinak se organismus vyčerpá a nemocný umíral.³⁴⁾

Javorník se na příchod cholery připravil. Zřídil špitál o osmi lůžkách a na přístupových cestách postavil zdravotní kordon vojska podle předpisů patentu císaře Františka I. o kordonu. Císařský patent o kordonu nařizoval střílet po každém, kdo by se pokusil hranici kordonu překročit a na vyzvání nezastavil; kdo by kordon obcházel nebo k tomu ukazoval cestu, měl být potrestán žalářem od 5 do 10 let, v těžších případech do 20 let. Ani kordon a přísná ustanovení průniku cholery do Javorníku nezabránily. Pro město, jež bylo sedm let předtím - v prosinci 1825 - postiženo ničivým požárem, který zničil téměř polovinu jeho domů, byla to pohroma dvojnásobná.

První případ cholery se v Javorníku objevil v červnu 1832. Dr. Schnorfeil ošetřoval nemocné v dlouhém pevně uzavřeném voskovaném plášti ve voskovaných rukavicích a přesně podle předpisů doporučených profesorem Dr. Wendtem a lékařskými autoritami. Přesto byl výsledek hrozivý. Od 28. června do 18. září 1832 zemřelo na cholery v Javorníku- městě 83 a v Javorníku- vsi 51, celkem 134 osob. V polovině července se v Javorníku konalo i pět pohřbů za den.³⁵⁾

Když se v říjnu 1832 objevil první případ cholery v **České Vsi**, zavolali Vincenze Priessnitze. Jeho **metoda** byla **zcela opačná**. Rozdíl teplot, vnitřního žáru a ledové kůže vyrovnával podnícením vnitřní cirkulace krve studenými mokřými zábaly a mokřým třením. Velkou ztrátu vody, dehydrataci, způsobenou průjmami a zvracením, která především ohrožovala život nemocného a působila mu palčivou žízeň, léčil hojným pitím vody, prostředkem, jemuž lékaři nejvíce bránili.

Priessnitzův způsob léčby cholery byl tvrdý a náročný pro nemocného a pro průvodní jev nemoci: průjmami, zvracením a nebezpečí infekce také pro léčitele a pro jeho pomocníky. Nadto nemocný, ovládnutý strachem, často pokládal svůj případ předem za ztracený a léčbě se bránil, spolupracovat začal teprve, když pocítil známky úlevy.

O způsobu Priessnitzovy léčby cholery a o jejím výsledku existuje dokumentace ve výpovědích lázeňských, kteří se účastnili procedur, Priessnitzova odpověď na dotaz Alb. Stenglina z 22. 8. 1848 a četná literatura: **z jednadvaceti nemocných, které Priessnitz ošetřoval, nezemřel ani jediný!**³⁶⁾

Gräfenberk v roce 1834 - pohled od východu

Priessnitzova obětavost a úspěch se rychle roznesly a v roce 1833 přišlo na Gräfenberk podle seznamu již 206 stálých hostů. Překážkám však zdaleka nebyl konec.

Dr. Schnorfeil, knížecí biskupský zemský fyzik, z titulu funkce úředního dohledu nad lékařskou péčí v kraji konstatoval, že Vincenz Priessnitz překračuje povolení z 21. ledna 1831 dané mu Krajským úřadem v Opavě, že nepoužívá lázně k očistě těla, nýbrž k léčení, k němuž není oprávněn a přijímá i cizí hosty. Dohlížitelé, frývaldovští chirurgové Günther a Dittrich musí z toho vyvodit důsledky.

Dne 18. října 1833 šla na Krajský úřad v Opavě **stížnost frývaldovských dohlížitelů** s návrhem, aby Vincenz Priessnitz byl potrestán za neoprávněné léčení a jeho lázeňský ústav uzavřen. Současně dohlížitelé žádali, aby případ nebyl svěřen frývaldovskému magistrátu, u něhož není záruka objektivnosti, a aby šetření bylo provedeno tak, aby nebyly kompromitovány významné osoby, které se šarlatánovi svěřily.

Krajský úřad v Opavě zaslal stížnost Zemskému guberniu v Brně, které pověřilo jejím projednáním magistrát ve Vidnavě.

Vincenz Priessnitz se ukázal jako neohrožený a tvrdý bojovník. Přes nebezpečí, jež mu hrozilo, postavil na jaře 1834 další dům, tentokrát s devatenácti obytnými místnostmi a jídelnou pro dvě stě osob. Současně zřídil potrubí, jímž přivedl vodu z pramenů do svých van, a další vany postavil i v domech sousedů. Proti stížnosti podal protest požadující, aby řízení bylo svěřeno jinému magistrátu, poněvadž starosta Epel je jako lékař podjatý. Protestu však nebylo vyhověno a vidnavský magistrát prováděl šetření dál; požádal Krajský úřad o pokyn, zda má být dále vedeno řízení proti Priessnitzovi jako pokoutnímu léčiteli podle trestního zákona, či zda jeho léčebný ústav může dál pokračovat nebo být zrušen anebo aspoň dán pod stálý policejní a lékařský dohled.

Případ byl zaslán do Horních Heřmanic, ale i odtud se vrátil nevyřízený zpět.³⁷⁾

Ve zprávě Krajského úřadu v Opavě z 31. 12. 1838 č.j. 241 se o tom uvádí: „Vyšetřování přineslo pouze výsledek, že léčebný ústav Vincenze Priessnitze na Gräfenberku sice dosáhl velkého rozšíření, je navštěvován četnými hosty, zejména ze sousedního Pruska, že nemocní, posláni ponejvíce pruskými lékaři, používají studené koupele částečně dle jejich návodu, částečně podle rad Priessnitze na základě jeho zkušeností, že však Priessnitz kromě koupelí, omývání a polévání studenou vodou, nepoužívá vůbec žádné léky.“³⁸⁾

Zprávy o Gräfenberku a novém způsobu léčení pronikly do ciziny a budily tam pozornost a zájem. Vratislavský lékař **Dr. A. H. Kröber** se vypravil na Gräfenberk, aby si na vlastní oči ověřil, co o tamním léčení slyšel. Po návratu vydal v září 1833 ve Vratislavi knihu: „Priessnitz na Gräfenberku aneb jeho metoda použití studené vody proti různým nemocem lidského těla.“ V úvodu ji označil jako „krátkou cestovní zprávu o ústavu, který se po sedm let těší četným návštěvám těžce i lehce nemocných z blízkých i dalekých krajín a může se chlubit úspěšnou působností.“³⁹⁾

Jde o **první knihu o Priessnitzovi a Gräfenberku**, tamním životě a léčbě, významnou zejména tím, že ji nevydal nekritický nadšenec, jakých později bylo mnoho, ale lékař, který jel do Gräfenberku „nikoli bez předsudků a své pero namácel do klidného, chladného pozorování“.

Publicity se knize záhy dostalo: v prosinci 1833 otiskl její podstatný obsah „Všeobecný lékařský časopis“ v Altenbergu a zprávy o ní přinášely též slezské noviny.

Téměř současně vyšla v r. 1833, rovněž ve Vratislavi, kniha Theodora Branda: „Vodní kúry Vincenze Priessnitze na Gräfenberku v rakouském Slezsku“.

Krátce na to, v roce 1834, vydal v Lipsku gymnaziální profesor doktor filozofie Eucharius Ferdinand **Christian Oertel**, horlivý propagátor vodoléčby, **obsáhlý leták**, který nazval: „Priessnitz aneb Provolání ke všem vládám německých států o zřizování vodoléčebných ústavů“.

Hned v úvodu napsal: „Vincenz Priessnitz je slavné jméno onoho muže, jehož příklad mně dal podnět i odvahu, abych pro zdraví trpícího lidstva se obrátil tímto Provoláním na všechny vlády německých států.“

Titulní list knihy Dr. A. H. Kröbera „Priessnitz na Gräfenberku“ (2. vydání z roku 1836)

Oertelovo Provolání vzbudilo rozruch. Lidé trpící nemocmi se obraceli na úřady a vlády s dotazy, kdo je podle letáku „Vincenz Priessnitz, jehož zkušenosti dokazují, že každá nemoc, pokud je vůbec vyléčitelná, může být vyléčena bez zdlouhavého, nákladného, nejistého a nebezpečného užívání léků, pouze a jedině vnějším a vnitřním užíváním čerstvé studniční a pramenité vody, blahodárně, jistě, bez nebezpečí.“⁴⁰⁾

Oertel zainteresoval i vlády – zřízení vodoléčebných ústavů se bude rentovat: pomůže vyprázdnit nemocnice, ulehčí vojenským lazaretům, stát ročně ušetří statisíce na vydáních a lidem se zachová zdraví.

Württemberská vláda se rozhodla zřídit na svém území vodoléčebný ústav podle Priessnitzova vzoru. Její vyslanec ve Vídni baron von Blomberg dostal příkaz věc prozkoumat. Obrátil se na vládu ve Vídni a při intervenci předložil Promemoria, v němž z příkazu své vlády a v jejím záměru zřízovat ve Württembersku podobné ústavy, jakým je od jisté doby vodoléčebný ústav Vincenze Priessnitze v Gräfenberku, žádal dobrozdání o jeho věrohodnosti, jakož i o věrohodnosti různých lékařských údajů v knihách, zejména Oertelových a Kröberových.

Císařská dvorní kancelář dala 24. ledna 1835 Krajskému úřadu v Opavě příkaz k vyjádření. O jeho provedení Dr. Chrobak napsal:

„Poněvadž podle příkazu mělo být pro získání tohoto posouzení provedeno důkladné šetření, bylo rozhodnuto shromáždit podklady výslechem několika lidí známých Krajskému úřadu jako čestných a nepodjatých, o nichž je známo, že oni sami nebo jejich rodinní příslušníci navštívili Priessnitzův ústav a mohou tudíž dát spolehlivé vyličení. Tyto výpovědi osvědčených a úřadu známých lidí, z nichž někteří jsou ve veřejných službách a od kterých, již vzhledem k jejich povolání lze očekávat nejpřísnější pravdivost a dále, kteří mluví nikoli z doslechu, nýbrž z vlastního poznání a zcela nezaujatí vyzkoušeli na sobě léčebnou účinnost studené vody, byly uctivě předloženy zdejší zprávou ze dne 25. února 1835 č. j. 2598, 2644 spolu s návrhem, aby Priessnitzův způsob léčení byl podroben bližšímu a podrobnějšímu zkoumání osvědčeným nezaujatým lékařem, který by na místě po nějaký čas v tichu pozoroval postup a účinky léčby a podal o nich zprávu příslušnému úřadu.“⁴¹⁾

V té době vyšla v Nise a v Lipsku nová kniha vládního sekretáře z Trevíru Wilhelma Hermana: „Nejnovější zkušenosti o uzdravující síle čerstvé vody“.

Krátce poté württemberský vyslanec zdvořile urgoval u císařského dvora vyřízení dotazu své vlády.

Dvorní kancelář rozhodla vyslat na Gräfenberk **odbornou komisi**, která by celou záležitost prozkoumala a byla schopna dát konečný a jasný posudek. Ten také rozhodne o osudu lázní, zůstanou-li zachovány, či budou, podle návrhu stížnosti frývaldovských dohlížitelů, zrušeny. Zemskému guberniu v Brně bylo přikázáno, aby do té doby nebyly v projednávání stížnosti podnikány žádné další kroky.

Vedením komise byl pověřen císařský dvorní rada doktor lékařství Ludvík baron von Türkheim, jehož osoba dávala záruku nestrannosti. Ludvík von Türkheim pocházel ze staré šlechty, v letech 1817 a 1829 byl rektorem vídeňské univerzity a osobním lékařem arcivévody Františka Karla, bratra císaře Ferdinanda I. Byl všeobecně vážen pro své odborné a charakterové vlastnosti.

Komise pobývala na Gräfenberku osm dní. Prohlédla všechna zařízení, s Priessnitzem šla od nemocného k nemocnému, dala si vyložit metodu jeho léčby, druhy pocení, účel jednotlivých koupelí, zábalů, tření, použití a význam různé teploty vody, sprch, pití vody, procházek, pracovního režimu. Členové komise mluvili s jednotlivými nemocnými o samotě a to nejen na Gräfenberku, ale i ve Frývaldově.

Gräfenberk v roce 1839 - pohled od jihu

Před odjezdem přijala komise též frývaldovské stěžovatele: ranhojiče Günthera a Dittricha spolu s knížecím biskupským zemským fyzikem dokorem Schnorfeilem a vyslechla jejich argumenty.

Posudek vydala komise až ve Vídni. Zněl:

„Priessnitz není žádný obyčejný člověk. To musí přiznat i jeho nepřátelé. Není šarlatán, nýbrž muž, který je naplněn nejčistší snahou pomoci kde může a k tomu je nadán znamenitými vlastnostmi. Počet těch, kdo nazývají Priessnitze šarlatánem a zištným, je jen nepatrný. Jsou to místní lékaři a ranhojiči, kteří vedou na něj stížnosti ze závisti a obavy o svůj chléb. Nenáročný, nikdy se nevychloubá, vždy připraven pomoci svým nemocným ve dne i v noci, ale přísný a důsledný ve svém jednání. Priessnitz má vlastnosti, jež v žádném případě nemohou být přičítány rysům šarlatána. Přes nejpéčlivější šetření jsem nemohl nalézt jedinou skutečnost, která by mohla prokázat zištné pohnutky.

I když jeho ústav může trpět nedostatky, ať uzdravil mnoho nebo málo lidí, ať se nemoci propuštěných po delším nebo kratším odstupu mohou vrátit, vždy zůstává **jeho léčebná metoda novým pozoruhodným jevem v oblasti zdravotnictví.**

Tento pozoruhodný jev a tento nevšední člověk zasluhuje v každém případě plnou pozornost a každý násilný zásah by byl zde na nepravém místě.“

K otázce, má-li být léčebný ústav v Gräfenberku zachován či zrušen, podal Ludvík von Türkheim toto vyjádření:

„Komise se jednomyslně usnesla proti zrušení Priessnitzova léčebného ústavu, poněvadž ten se v mnoha směrech prokázal jako zdraví prospěšný, škodlivé následky nebyly prokázány a několik málo úmrtí - vzhledem k tomu, že k nim dochází i v ústavech vedených lékaři - nejsou důvodem k takovému opatření. Léčebný ústav získává stále větší ohlas v tuzemsku i v cizině, přičemž je třeba mít plný ohled na veřejné mínění, na které by zrušení léčebného ústavu působilo špatným dojmem a mělo demoralizující účinek na okolí, nehledě k tomu, že zákaz léčebných metod by byl sotva proveditelný.

Zcela se ztotožňuji s názorem komise a rozhodně se vyslovuji proti zrušení gräfenberského ústavu ze shora uvedených důvodů.“⁴²⁾

Tento posudek a vyjádření předsedy komise odstranily všechny pochybnosti a ukončily spory. Krajský úřad v Opavě vydal povolení k provozu lázeňského ústavu při zachování zákonných předpisů o veřejném osvětlení a policejních předpisů protipožárních.

Vincenz Priessnitz měl konečně volné ruce. Gräfenberk mohl otevřít své brány.

Ne tak docela:

V roce 1837 byla zřízena **Lázeňská policie** k ochraně lázeňských hostů. Hlavním účelem jejího zřízení a jejím posláním však bylo hlídat, zda mezi lázeňskými hosty se pod rouškou léčení neskrývají osoby podezřelé z účasti na protistátních spiknutích.

V mnohonárodním mocnářství stále vřely nepokoje a císař se nebál ničeho více než revoluce. Jeho státní kancléř kníže Metternich nařídil: Klid je první povinností občana!

Ze stejného důvodu začal **v roce 1837 magistrát ve Frývaldově** sám vést **seznam lázeňských hostů**. Tyto seznamy byly vedeny na jednom listu. V dubnu roku 1840 - kdy již působily konkurenční ústavy Josefa Weisse a Jana Schrotha - V. Priessnitz požádal Krajský úřad, aby seznamy hostů byly vedeny odděleně. Jako důvod uvedl, že v každém ústavu je jiný způsob léčby a hosty nelze nechat v omylu. Skutečným důvodem zřejmě byla snaha dát vyniknout vedoucímu postavení svých lázní.⁴³⁾

Rozhodnutí c. k. dvorní komise, která uznala léčebnou metodu neučeného sedláka a postavila se za zachování jeho léčebného ústavu, svědčilo o její nezaujatosti v době, kdy v evropské medicíně probíhaly různorodé proudy myšlení.

Nro. 39.

L i s t e

der vom 31. Oktober bis 6. November 1841 nach Gräfenberg, Freiwaldau und Lindewiese
in die Kur gekommenen Fremden.

Sortl. Nro.	Monat und Tag	Namen	Stand	Wohnort	H. N. in Gräfenberg, Freiw. oder Lindew.
In Gräfenberg.					
1232	Nov. 1.	Hr. Sapieha Fürstin Anna	— —	Siemiawo in Galizien	St. 20
1233	—	Hr. Randon v. Robert	t. pr. Sekonde-Lieutenant im Garde-Schützen-Bataillon	Berlin	Gr. 187
1234	— 2.	— Hörl Anton	Sprachlehrer	Kethjalu	St. 150
1235	—	— Lubomirski Fürst Georg Heinrich	Gutsbesitzer	Przemorski	Böhh 98
1236	—	Hr. Dolzejal Marie	t. t. Silberdieners-Wittwe	Wien	Gr. 208
1237	— 3.	Hr. Starzyński v. Erasmus	Gutsbesitzer	Krakau	Gr. 187
1238	— 4.	— Bod. Joseph	t. t. Hofschlamermeister und Hauseigenthümer	Wien	Gr. 187
1239	—	Hr. — Caroline	Gattin		Gr. 147
1240	—				
1241	— 6.	Hr. Haslingen - Schickfus Graf Heinrich	Rittergutsbesitzer	Lwitzsch	Dorf 17
1242	—	— Graf Konstantin	Kinder		
1243	—	— Gräfin Adelaide			
1244	—	Hr. Kamijere Melanie	Gouvernante		
Weißsche Anstalt.					
Sortl. Nro.	Monat und Tag	Namen	Stand	Wohnort	Haus Nr. in Gräfenberg, Freiwaldau und Lindew.
99	Nov. 5.	Hr. Reiß Moriz	Handelsmann	Thurbosin	St. 155
Bei Schwott in Lindewiese.					
66	Nov. 1.	Hr. Kreustein Gustav	t. t. Hauptmann	Wien	St. 248

List z knihy lázeňských hostů (1841)

Gräfenberk po roce 1840 - pohled od jihu

Zde je třeba nahlédnout do **tehdejšího stavu zdravotnictví**.

Začátkem třicátých let 19. století bylo v Čechách něco málo přes dvě stě lékařů na sedm milionů obyvatel a z nich třetina usazených v Praze. Ve Slezsku, v opavském kraji, působil v roce 1836 osm lékařů na 233 tisíc obyvatel; kromě nich zde provádělo praxi šedesát pět chirurgů - ranhojičů. **Ranhojiči** se vyvinuli z původních neškolených lazebníků a bradýřů. Reformy Marie Terezie uložily pro získání kvalifikace chirurga - ranhojiče tříleté školení, které mělo především praktický ráz, s povinnou porodnickou výukou. Oficiálním zdravotnictvím byli ranhojiči pokládáni za nižší kategorii lékařů. Do poloviny 19. století měli ranhojiči pro svůj větší počet, všestrannější působení a pro rovnoměrnější rozdělení mezi obyvatelstvem větší význam pro zdravotnické poměry lidu než graduovaní lékaři.

Pro nedostatek lékařů a ranhojičů, avšak u prostého lidu hlavně pro nedostatek peněz, stále kvetla činnost venkovských léčitelů a kořenářek, byť jejich činnost přísně zakazoval zákon o těžkých policejních přestupcích z roku 1803, podle jehož ustanovení byl v roce 1829 odsouzen také Vincenz Priessnitz.⁴⁴⁾

V druhé polovině 18. století sice jednotliví průkopníci vědy proboujávali moderní pojetí nemoci jako samostatné jednotky projevující se vlastními klinickými i patologicko-klinickými příznaky, avšak myšlení většiny lékařů a prakticky všech ranhojičů, kteří prováděli medicínu v terénu, bylo ještě v první polovině 19. století zatíženo starou „**humorální teorií**“, podle níž nemoc způsobují zkažené šťávy v těle člověka. Nemoc byla věcí celého organismu a bylo lhostejné, kde a jak se projevovala. Nebylo zvykem pacienta vyšetřovat svlečeného, lékař byl odkázán na údaje nemocného a vodítkem mu byly jeho zkušenosti a zdravý rozum. Éru objektivní diagnostiky za-

hájily „poklep a poslech“, jehož zakladatelem byl profesor vídeňské univerzity Josef Škoda. Jeho kniha „Pojednání o poklepu a poslechu“, vydaná v roce 1839 ve Vídni, uvedla v širší známost též Laennecův vynález stetoskopu a jeho užití. Výsledky se však v praxi projevily až v druhé polovině 19. století, tak jako důsledky rychle se množících objevů v oboru fyziky, fyziologie a farmakologie, tedy v době, kdy Vincenz Priessnitz již nežil.⁴⁵⁾

Pokud šlo o **terapii**, spočívalo léčení nemocného v důsledku humorální teorie v odstraňování zkažených šťáv z těla člověka. Tomu sloužilo především **pouštění žilou**, odsávání krve pijavkami, přikládání baněk a „**počišťování**“ vyvoláváním průjmů, zvracení či pocení. Pijavky se přikládaly i při zápalu plic či místních zánětech, žilou se pouštělo dokonce v chirurgii a v porodnictví. Způsob léčby ilustruje případ z nejvyšší společnosti. Na jaře roku 1807 onemocněla těhotná manželka rakouského císaře Františka I. tuberkulózním zánětem pohrudnice. Císařův osobní lékař se rozhodl pro pouštění žilou. Vyvolal tím předčasný porod. Dne 6. dubna císařovna porodila dceru, která za několik dní zemřela. Ale ani život matky se nedal zachránit. Pětatřicetiletá císařovna zemřela týden po porodu.⁴⁶⁾

Počátkem 19. století došlo působením francouzského lékaře J. F. W. Broussaise (1772 - 1838), podle něhož hlavním patogenickým činitelem byl zánět a jeho projevem překrvení, k „**medicínskému vampyrismu**“ podporovanému též tehdejší módou **pijavek**. Pacientovi bylo přiloženo až padesát pijavek či odebíráno půl litru krve, často i opakovaně. Podle údajů bylo v letech 1829 až 1836 spotřebováno každoročně pouze v pařížských nemocnicích pět až šest milionů pijavek, jimiž každý rok vysáto 1700 centů krve.⁴⁷⁾

Lékaři ve snaze odvést z těla zkažené šťávy používali též prostředky, které vyvolávaly na kůži puchýře či záněty, např. obklady z křenu, roztlučeneho pepře a podobně.

Jako léky sloužily byliny vyzkoušené lidovou zkušeností, kovy a jejich soli, zejména pak rtuť a její sloučeniny. Dlouhou dobu bylo známo léčebné působení rtuti při příjici, nemoci v té době velmi rozšířené; poněvadž ani v první polovině 19. století nebyly pohlavní nemoci rozlišeny, používalo se rtuti k léčení všech pohlavních, ale i kožních a často také ostatních chorob, při zánětu plic, tuberkulóze, zánětu jater a ledvin a to často v přemíře, takže došlo ke slinění (příznakům intoxikace).⁴⁸⁾

Kritičtí myslitelé útočili na tento „**terapeutický heroismus**“, sami však neměli účinné prostředky, ani je nedovedli vědecky indikovat. To vedlo k pesimismu a k „**terapeutickému nihilismu**“ - reakci na drastickou terapii a k sebekritickým doznáním léčebné bezmoci. Anglický patolog Matthew Baillie (1761-1823) to vyjádřil: „Na základě svých anatomických poznatků vím pravděpodobně lépe než kdokoli jiný, jak objevit a poznat chorobu; nevím však o nic víc než dříve, jak ji léčit.“⁴⁹⁾ Profesor Josef Škoda: „Můžeme nemoci poznat a je popsat, ale nesmíme se domnívat, že je můžeme našimi prostředky ovlivnit.“⁵⁰⁾

Zdálo se, že uznání Priessnitzovy léčebné metody za „nový pozoruhodný jev v oblasti zdravotnictví“ otevře novou cestu.

Dvorní komise však svůj **posudek nezveřejnila**, dokonce ho tajila.

Na podzim 1840 pobýval z příkazu francouzského ministra obchodu na Gräfenberku Dr. Baldou s pověřením prozkoumat Priessnitzovu vodoléčbu. V rámci svého úkolu se pokoušel získat opis posudku komise Dr. von Türkheima. Přes písemné urgencye a ani po intervenci francouzského vyslance ve Vídni se mu to nepodařilo.⁵¹⁾

Dvorní kancelář měla své důvody. Evropskou medicinu ovlivňovaly v té době různorodé vědecké proudy, zejména brownianismus,⁵²⁾ mesmerismus⁵³⁾ a homeopatie,⁵⁴⁾ které rozdělávaly lékařskou veřejnost na nepřátelené tábory jejich horlivých zastánců a vášnivých odpůrců.

Dr. Ludvík von Türkheim, dřívější rektor vídeňské univerzity, byl místoředitelem medicínského studia a organizátorem tzv. „druhé vídeňské školy“ vedené profesory Karlem Rokitanskim a Josefem Škodou, která zaměřovala vědecké úsilí na objektivní diagnostiku a proti „humorální te-

orii“ probjovávala klinicko patologicko-anatomické pojetí nemoci. Dvorní kancelář proto měla dost důvodů nezveřejňovat nález gräfenberské inspekce. Zveřejnění by znamenalo v tak nejisté době oficiální uznání a tomu se Vídeň chtěla vyhnout.⁵⁵⁾

Zájem císařského dvora o Priessnitz a Gräfenberk však nadále trval.

Příslušným pro lékařský dohled nad Frývaldovem a Gräfenberkem byl knížecí biskupský zemský fyzik Dr. med. et pharm. Antonín Schnorfeil, sídlící na Jánském Vrchu v Javorníku. Zřejmě pro jeho zaujatost vůči Priessnitzovi a tím danou pochybnost o objektivnosti bylo dekretem C. k. dvorní kanceláře z 28. května 1938 č. j. 12162 a pokynem Zemského gubernia z 6. června 1938 č. j. 20761 uloženo šéfu zdravotnictví Slezska **Dr. Chrobakovi** navštívit jednou měsíčně Priessnitzův vodoléčebný ústav na Gräfenberku a podat dvorní kanceláři zprávu. Byl to těžký úkol jezdit z Opavy na Gräfenberk, zejména v zimě, v době zasněžených jesenických hor. Dr. Chrobak uloženu povinnost svědomitě plnil a jeho úřední zprávy z let 1838 až 1846, jejichž opisy se zachovaly, jsou cenným a zajímavým dokumentem o Vincenzi Priessnitzovi a o tehdejším životě v gräfenberských lázních.⁵⁶⁾

Gräfenberk v roce 1845

IV.

Život na Gräfenberku a ve Frývaldově

Nová naděje - Osvícenství - Světový fenomén - Zásady Priessnitzovy léčby - Životní síla - „Přeladění“ - Čas - Přírodní prostředky - Řád, spojitost, jednota - Vodní zkouška - Přijetí pacienta - Odmítnutí - Charakter: vůle, sebekázeň, svépomoc - Zdraví nemocní - Bydlení na Gräfenberku - Domácí řád - Velká stavba „Hrad“ - Největší sezona - Život ve Frývaldově - C. k. poštovní úřad - Požár.

O Vincenzi Priessnitzovi a Gräfenberku se do světa nesla pověst již nejen od úst k ústům, ale také z četných článků novin, časopisů a knih, jež vycházely a byly všude nedočkavě čteny. V roce 1838 se objevila i první česky psaná kniha Jana Šuleka „Vodolékař“. Autor v úvodu napsal: „V našich časích pověst o léčivé moci studené vody velice rozšířil Vincenz Priessnitz, obecný občan z Gräfenberku, kterýžto vlastní zkušeností a přemýšlováním veden jsa, znamenitou léčící moc studené vody poznal.“⁵⁷⁾

Knihy Th. Branda a W. Hermanna, zejména pak sešity doktora filozofie Oertela prolašovaly vodu za všelék, který je schopen uzdravit všechny nemoci. V lidech se zrodila **nová naděje**. Víra v zázračnou moc vody, v zázraky Vincenze Priessnitze a Gräfenberku. Nebylo divu. Uzrál čas. Po staletí bylo tělo pokládáno za méněcennou část lidské bytosti a tomu odpovídaly způsob života i stav hygieny.

Nová doba, doba **osvícenství** přinášela však i zde základní změnu v myšlení lidí. Francouzský filozof Jean Jacques Rousseau (1712 - 1778) svými spisy „Nová Heloisa“ a „Emil či o výchově“ i heslem „Vyjděte do lesů a stanete se lidmi“ razil nové zásady šťastného života: návrat člověka přírodě. Jeho malý žák Emil dostal do ruky první a jedinou knihu: Robinson Crusoe, aby poznal život v přírodě a učil se podle něj žít.

Rousseauova éra, druhá polovina osmnáctého století, myšlenky osvícenství ponejvíce jen formulovala. První polovina devatenáctého století již rozum a vůli člověka uváděla prakticky v život. Byl to čas vynálezů a objevů, zakladatelů - gründerů. Ale také údobí romantizmu.

Stephensonova parní lokomotiva (1825), ruchadlo bratranců Veverkových (1827), Morseův telegraf (1837) byly vynálezy, jež měnily svět. Je pozoruhodné, že původci těchto vynálezů nebyli vědci, odborníci či znalci. George Stephenson (1781-1848) byl v mládí pasákem krav a do 18 let neuměl číst ani psát; František Veverka (1799-1849) byl rolníkem a jeho bratranec Václav (1792 až 1849) kovářem; Samuel Finlay Morse (1791-1872) byl malířem obrazů.

„Nejinak tomu bylo s vodoléčbou,“ napsal Johann Gross, vládní rada v úvodu knihy „Studená voda jako vynikající dietetický a podivuhodný léčebný prostředek“ vydané v roce 1837 ve Vídni a pokračoval: „ta se zrodila jako praktická medicína v koutku země dosud neznámém a jejím otcem je člověk úplně prostý a jednoduchý, který jinak by byl určen k tomu, aby obdělával půdu po svém otci. Tím šťastným smrtelníkem je Vincenz Priessnitz, narozený 1799 v Gräfenberku, malé osadě na severu rakouského Slezska. Nadán od přírody mimořádnými dary, zvláště pronikavým a zkoumavým duchem, poznal nejprve účinky studené vody na rány. Tento mladý přírodní lékař se zcela výjimečným taktem, důvtipem a prozíravostí, pozvolna dospěl na základě svých zkušeností a hledání k objevení prostředku, jak léčit různé druhy nemocí studenou vodou, avšak při neustálém měnění způsobů jejího použití podle stavu nemoci a individuality nemocného.“⁵⁸⁾

Vedle nové doby a šťastného smrtelníka nadaného od přírody mimořádnými dary byl zde ještě další faktor: **koutek země dosud neznámý**, ležící uprostřed krásné přírody s podhorským klimatem a se zvláštní geologickou stavbou (křížení tektonických uzlů), jež v souhrnu příznivě působí na lidský organizmus.⁵⁹⁾

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.